

2006

3

de Mourik

- 2007 Jaar van de Steenuil
- Zwarte Wouw nieuwe broedvogel in het werkgebied?
- Ontmoetingen in een klooster
- Een Baltische Mantelmeeuw langs de Waal?
- Karakteristieke broedvogels van de Bergerheide, toen en nu
- Waarnemingenoverzicht 16 mei - 15 okt. 2006
- Vogelcursus voor beginnende vogelaars
- Activiteiten en excursies dec. 2006 - mei 2007

Vogelwerkgroep

Rijk van Nijmegen e.o.

de Mourik

Jaargang 32, 2006, nr. 3

Website
Webmaster

Redactie

Tekstredigatie

Bestuur
voorzitter
secretaris
penningmeester
algemeen lid

Activiteiten en werkgroepen
Waarneemingenarchief
Excursies

Broedvogelinventarisaties
Coördinator Gelderse Poort

Rivierentelling
Steltopertelling
Kerkullenonderzoek

Wetlandwacht Waal-west
Wetlandwacht Gelderse Poort
Roofvogel tellingen/onderzoek

Contributie

Werkgebied VWG

Foto's

uitgave van Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o.

www.vogelwerkgroepnijmegen.nl
Peter Hoppenbrouwers, info@vogelwerkgroepnijmegen.nl

Harvey van Diek, Pr. W. Alexandersstraat 53, 6576 BL Ooy, 024-6412606
Sjak Gielen, Hertstraat 68, 6531 KS Nijmegen, 024-3557408
Menno Homman, Munweg 420, 6532 TN Nijmegen, 024-3221451
Emailadres redactie: redactie@vogelwerkgroepnijmegen.nl

Hans Wegman, Oude Graafseweg 128, 6543 PV Nijmegen, 024-3788752

p/a Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodstr. 121, 6511 ST Nijmegen
Frank Willems, 024-3242332
Peter Hoppenbrouwers, 024-3234751
Erik van Dijk, 024-3503292
Remco Wester, remcovwgnijmegen@hotmail.com

Remco Wester, remcovwgnijmegen@hotmail.com
Peter Hoppenbrouwers, 024-3234751, Ed de Korte, 0485-315685

Menno Homman, 024-3221451
Frank Majoor, 026-3517931/06-53393770, frank_majoor@xmsnet.nl

SOVON, 024-6848111
Peter Hoppenbrouwers, 024-3234751
Jan Jacobs, 024-3972574

Peter Hoppenbrouwers, 024-3234751
Frank Willems, 024-3242332
Gerard Muskens, 024-3976343, Ronald Zollinger, 024-3226075

Leden Euro 11,-
Jeugdleden tot 18 jaar Euro 5,-
Gezinsleden Euro 1,-
Bankrekening 21.21.87.678, t.n.v. VWG Rijk van Nijmegen e.o. te Nijmegen

Rijk van Nijmegen, Overbetuwe ten zuiden v/d Linge en ten oosten v/d A50,
Duffelt, Salmorth, Reichswald, Kop van Limburg, Land van Cuijk, Land van
Maas en Waal.

Omslagfoto: Steenuil, Pauline van Marle

Aanwijzingen voor het schrijven van bijdragen voor de Mourik

Allleen platte tekst, dus zonder opmaak, tabs, vet, cursief en/of verschillende lettertypes aanleveren. Langere artikelen worden bij voorkeur in verschillende hoofdstukjes verdeeld. Dit in verband met de leesbaarheid. Bij het weergeven van onderzoeksresultaten is een goede verdeling: Inleiding, methode, resultaten, discussie/bespreking, literatuur.

Getallen tot en met veertien schrijf je voluit (negen, dertien, etc), getallen vanaf 15 schrijf je in cijfers (16, 28, etc.). Dit geldt uiteraard niet voor dagen van de maand, die schrijf je met een cijfer: dus 8 maart en 29 september.2006.

Wanneer literatuurgegevens verwerkt worden, moet altijd de bron worden aangegeven. In de tekst gebeurt dit door het vermelden van schrijvers en jaartal van publicatie, voorbeeld: (Brouwer et al. 1985)
Onder het hoofdstukje 'literatuur' wordt de bron vervolgens nader omschreven, zoals in onderstaande voorbeelden: BROUWER, P. & GORISSEN, R. & HAGEMELIJER, W. & HELMER, W. 1985 Vogels van de Ooipolder. VWG Rijk van Nijmegen e.o. O.M. van Hoor, Nijmegen.

VAN SWAAY, C. 1985. De Rode en de Zwarte Wouw (*Milvus milvus* en *Milvus migrans*) in het Rijk van Nijmegen. De Mourik 11 (2): 52-62

Bij boeken dus uitgever en plaats van uitgave; bij bladen eerst jaargang, dan nummer en de bladzijden waarover het artikel loopt. Wanneer u tabellen en figuren in uw artikel plaatst: voorzie elke tabel en figuur van een nummer (tabel 1, 2 etc.; figuur 1, 2 etc.) zodat u gemakkelijk in de tekst naar een tabel of figuur kunt verwijzen. Voorts moet elke tabel en figuur voorzien zijn van een korte maar duidelijke verklarende tekst, zodat de lezer weet waarover de tabel of figuur gaat.

Soortnamen van vogels worden altijd met een hoofdletter gespeld, dus Zwarte Zee-eend, Koolmees etc. Soort- of familienamen echter met een kleine letter, dus eenden, mezen. Wetenschappelijke namen worden met een hoofdletter en vervolgens met een kleine letter geschreven en cursief, *Athene noctua*, *Turdus merula*. Tenslotte is de redactie altijd bereid u bij te staan, onder andere bij het verzamelen van literatuur- en archiefgegevens.

Aanwijzingen bij het aanleveren van digitale foto's

-Foto's bij artikelen los aanleveren met bijschrift waarin vermeld naam fotograaf, datum en plaats van opname en wat er te zien is. Deze foto's digitaal aanleveren op 300dpi en formaat 10x15cm, max. 1 mb per bestand
-Actuele foto's (**ook digiscopfoto's**) van soorten gezien en gefotografeerd in het werkgebied voor de waarnemingenrubriek zijn altijd welkom op formaat 9x6 cm, 100dpi, max. 150 kb per foto.

Overtredingen van de Vogelwet, Jachtwet en Natuurbeschermingswet

Algemene Inspectie Dienst (AID), telefoonnummer 045-5466222.

Dood gevonden vogels

Deze kunt u opsturen naar het ID-DLO, met name wanneer de omstandigheden verdacht zijn. Dit dient te gebeuren via een opsporingsambtenaar of plaatselijke politie. Verkeers- en offe-slachtoffers worden niet onderzocht. Adres ID-DLO, postbus 65, 8200 AB Lelystad, telefoonnummer 0320-273911.

Vogelringen

Wanneer u een ring vindt of een vogel afleest, kunt u de ring of cijfer/lettercombinatie opsturen naar de Nederlandse Ringcentrale. Antwoordnummer 341, 6660 VE Heteren, email: vogelrekstation@cto.nioo.nl of kijk op: www.vogelrekstation.nl Bij de ringcentrale kunt u ook speciale formulieren voor het insturen opvragen. Zowel binnenlandse als buitenlandse (kleur)ringen worden verwerkt. Indien u de ring verstuurt, gelieve deze plat te maken.

Hulpdiensten

Dierenambulace Nijmegen 024-3550222 (alam), 024-3562580 (info)
N.Ebben, Heerstraat 18, 5435 PC Agatha, 0485-312378
H.Huilmand, Rijksr. weg 303, 6573 CX Beek-Ubbergen, 024-6843376
M.Reijnders, Heyensweg 51, 6591 HB Gemep, 0485-511906

Overname van artikelen (of gedeelten ervan) of van illustraties is uitsluitend toegestaan met bronvermelding en schriftelijke toestemming van de auteur. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikel. Publicatie van artikelen, meningen etc. hoeft niet te betekenen dat de daarin vermelde meningen, conclusies etc. het inzicht van de redactie weergeeft. De redactie behoudt zich het recht om artikelen in te korten of aan te passen ten behoeve van de leesbaarheid.

Redactioneel

Het derde en laatste nummer van 2006 valt vlak voor de kerst op de deurmat. De kraanvogel Exodus van eind november was het toefje slagroom op een zeer goed vogeljaar. Waarneming.nl heeft ook binnen onze VWG een enorme vlucht genomen en inmiddels gaat het invoeren wel heel gemakkelijk. Er zijn in de loop van het jaar allerlei spontane initiatieven opgeborend en op 10 november vond er een goed bezochte ontmoetingsavond plaats in een klooster, de thuisbasis van Remco Wester.

In dit laatste nummer wederom een gevarieerd aanbod aan artikelen, waaronder aandacht voor het Jaar van de Steenuil, broedverdachte Zwarte Wouwen in het werkgebied, een uitgebreide beschrijving van een mogelijk Baltische Mantelmeeuw en een overzichtsartikel van drie jaar broedvogelonderzoek op de Bergerheide. Het geheel wordt inmiddels al bijna vertrouwd afgesloten met een uitgebreid waarnemingenoverzicht van Remco Wester. Het schijnt dat hij ook nog tijd heeft om achter de schermen aan een nieuwe avifauna van het werkgebied te werken...

Achterin staan diverse oproepen, waaronder een vogelcursus voor beginnende vogelaars (ja, ja, het gaat er dan toch echt van komen in 2007) en een aantal excursies. Op zaterdag 23 december a.s. vindt de prijsuitreiking en tevens opening plaats van de expositie van de 25 mooiste foto's in het kader van de VWG-fotowedstrijd in het Wilderniscafé. Wie gaat er dit jaar aan de haal met de Gouden Bevertak? Iedereen is vanaf 16.00 uur welkom in het Wilderniscafé in Kekerdomein.

Namens de redactie,
Harvey van Diek

Sluitingsdatum kopij volgende Mourik: 15 februari 2007

**Noteert in den agenda: 29 maart 2007
Algemene Leden Vergadering in wijkcentrum Burghardt
(Burghardt v/d Berghstraat 112) vanaf 20.00 uur**

2007 Jaar van de Steenuil

Marcel Bingley, Dikkeboomweg 22, 6542 RK Nijmegen, 024-3790600, vanbingelen@xs4all.nl

Keuze

Het voorstel om de Steenuil jaarsoort te maken werd op de laatste ALV unaniem en zonder discussie aangenomen (en dat ging niet zo met alle andere voorstellen...); een teken dat de Steenuil een soort is die veel mensen aanspreekt. Dat gegeven werd ondersteund door de boeiende lezing van Frans Jacobs, die de activiteiten van STEenuil Overleg NEDerland –STONE- voor het rivierengebied coördineert: hij krijgt overal gemakkelijk medewerking bij het plaatsen van nestkasten en via zijn netwerk komt hij veel Steenuilenparen op het spoor, omdat kennis over het voorkomen van deze plaatstrouwe vogel lokaal goed voorhanden is. *Athena Noctua* suggereert iets goddelijks en nachtelijks (Pallas Athene werd vaak met steenuil afgebeeld, en werd ook wel 'uilogige' genoemd), maar gewone stervelingen kunnen haar ook overdag bewonderen. En gelukkig maar, want dat hebben we nodig...

Activiteiten

De invulling van dit jaar voor deze soort is nog niet definitief, maar één ding is wel zeker: hoofddoel is een grondige inventarisatie van het voorkomen van de Steenuil in ons werkgebied. Dat zal op de bekende manier ondersteund worden via waarneming.nl voor het vastleggen van waarnemingen en vastgestelde territoria. Maar we gaan ook actief op zoek door middel van de door STONE ontworpen methodische aanpak, waarbij een gebied van 5-bij-5 kilometer compleet uitgeplozen wordt. Verder zoeken we lokaal de publiciteit, wat naar onze inschatting met deze soort goede mogelijkheden biedt. Houd onze website en de mailcirkel in de gaten!

Voorkomen

Op dit moment zitten er ongeveer een kleine 500 steenuilenwaarnemingen in het digitale stukje van ons archief. Deze waarnemingen zijn verre van representatief, maar geven toch een aardig beeld. Dat de meeste waarnemingen uit het rivierengebied komen zal niet velen verwonderen; circa tweederde heeft betrekking op deze regio, met als belangrijkste bron de Ooijpolder (ca. 220 waarnemingen). Verder komen er een flink aantal meldingen (100) uit Kraaijenbergse Plassen en omgeving en ook wat uit Gennepe, Groesbeek en zelfs Nijmegen. Wie herinnert zich niet de mail over de verstrikte steenuil aan de Mozartstraat?

Maar vrijwel geen meldingen uit het gebied rond Oosterhout, Slijk-Ewijk en Loenen, het Land van Maas en Waal en het zuiden van ons werkgebied. En daar zitten ze vast en zeker, weten we via mondelinge mededelingen...

Landelijk gaat het aantal broedparen van de Steenuil achteruit, waarvoor het verdwijnen van kleinschalig landschap en hoogstamfruitbomen met de daarmee gepaard gaande afname van nestgelegenheid en prooidieren als voorname oorzaken worden genoemd.

Oproep

Remco Wester, Pauline van Marle en Marcel Bingley zijn degenen die het jaar van de Steenuil vorm gaan geven, waarbij ondergetekende als aanspreekpunt zal fungeren. Maar om hieraan echt inhoud te geven hebben we alle leden nodig en we verzoeken daarom iedereen volgend jaar extra alert te zijn op dit prachtige uiltje en alle waarnemingen te melden via waarneming.nl, de Mourik mailcirkel of het speciale email adres. Ben je geïnteresseerd in het meehelpen aan een wat grondiger inventarisatie, bijvoorbeeld in je eigen achtertuin of op je lievelingsplekje? Laat het ons weten! Maar ook observaties van afgelopen jaar (weet u bijvoorbeeld een nestkast?), vragen, opmerkingen en suggesties zijn van harte welkom op steenuil@vogelwerkgroepnijmegen.nl

Steenuil in silhouet

Foto: Pauline van Marle

Zwarte Wouw *Milvus migrans* nieuwe broedvogel in het werkgebied?

Remco Wester, Dobbelmanweg 1, 6531 KT Nijmegen, remcovwgnijmegen@hotmail.com

Op 5 mei dit jaar zorgde een Zwarte Wouw voor hartkloppingen bij twee vogelaars in de Ooijpolder door lokaal gedrag en gesleep met takken. Gedurende twee uur werd gezien hoe de wouw afwisselend laag boven de weilanden vloog en vanaf de grond takken oppakte en hiermee in een hoge populier verdween, om hier dan enige tijd uit zicht te blijven. Zoeken leverde uiteindelijk het nest op. Slechts één vogel werd daadwerkelijk actief bij de nest-locatie gezien, zowel op 5 als 6 mei werd vermoedelijk een tweede vogel gezien. Vervolgwaarnemingen wezen uit dat de nestpoging niet werd doorgezet.

Waarnemingen in de Ooijpolder in de zomer van 2006

De eerste Zwarte Wouw vloog op 9 april in de Millingerwaard en vertoonde volgens de waarnemer wel erg lokaal gedrag voor een trekker. De volgende dag werd op deze locatie weer een Zwarte Wouw gemeld. Met alleen op 14 april een hoog over de Groenlanden vliegende vogel na, blijft het dan rustig tot 26 april. Dan wordt vanuit de Groenlanden een langzaam naar het oosten vliegende Zwarte Wouw waargenomen. Tot 5 mei blijven waarnemingen dan weer uit. Op deze dag ontdekken Bram Ubels (BU) en Remco Wester (RW) een Zwarte Wouw die langdurig rondhangt bij een groep populieren in de Ooijpolder. Uiteindelijk vinden ze ook een nest, op een hoogte van ongeveer twaalf meter in een populier. Een dag later, op 6 mei, ziet Peter Verbeek (PV) weer een vogel bij het nest en worden door andere vogelaars bij de Oude Waal twee Zwarte Wouwen met baltsgedrag gezien; onder meer synchroon-vliegen en achter elkaar aan jagen. Op 9 mei om zes uur 's ochtends ziet Harvey van Diek (HvD), tijdens zijn inventarisatieronde in het Circul, weer een Zwarte Wouw bij de nestboom rondhangen. Pas op 28 mei worden weer twee vogels samen gezien, ditmaal vliegen twee vogels van de oostkant van de Millingerwaard naar het westen.

Vóór 5 mei werden geen paar- of territorium-indicerende waarnemingen verricht. Hieronder op een rij de waarnemingen ná de ontdekking op 5 mei.

Tabel 1. Overzicht waarnemingen Zwarte Wouw Gelderse Poort 2006

MEI	Aantal	Locatie	Activiteit	Kleed
5	1	Millingerwaard	-> oost	
5	1	Ooijse Graaf	ter plaatse	
6	2	Nijmegen-Waalbrug	baltsend	
6	1	Oude Waal	-> west	
7	1	Millingerwaard	-> west	
8	1	Kekerdome Waard	-> oost	
9	1	Groenlanden	overvliegend	
9	1	Ooijse Graaf	overvliegend	
14	1	Ooijse Graaf	-> noordwest	
14	1	Oude Waal	overvliegend	
20	1	Groenlanden	ter plaatse	
20	1	Jezuïtenwaai	overvliegend	
22	1	Kekerdome	-> west	
22	1	Jezuïtenwaai	ter plaatse	
23	1	BRD Materborn	-> zuid	
24	1	Millingerwaard	-> west	adult
25	1	Millingerwaard	-> noordwest	
28	2	Millingerwaard	-> west	adult
JUNI				
2	1	Kekerdome	-> noord	
3	1	Kekerdome	-> noord	
3	1	BRD Niel	-> noord	
4	1	Vlietberg	overvliegend	
5	1	Groenlanden	ter plaatse	adult
9	1	Bemmelse Polder	jagend	
10	1	Klompewaard	-> noordoost	
11	1	Tiengebode	overvliegend	
11	1	Gendtse Polder	overvliegend	
11	1	Wylerbergmeer	overvliegend	
11	1	Wyche-Wezelse Plas	jagend	
12	2	Kranenburg - BRD	ter plaatse	als juv gemeld
24	1	Kekerdome	-> zuidoost	
JULI				
2	1	Zeelandse Hof	ter plaatse	
3	1	Groenlanden	-> zuid	
4	1	Millingerwaard	-> zuidoost	adult
21	1	Elst	jagend	
AUG.				
5	2	Groenlanden	ter plaatse	
16	1	Duffelt - Griethausen	ter plaatse	

De ontdekking in de Ooijsche Graaf

Op 5 mei ontdekken BU en RW rond twaalf uur 's middags een Zwarte Wouw die op boomtophoogte rondhangt in de Ooijsche Graaf. Ze volgen de vogel en zien deze onder meer van de grond takken oppakken en vervoeren naar een groep hoge populieren. In één van de bomen wordt een nest ontdekt, welke blijkbaar al in een ver gevorderd stadium is. Gezien de toch wel opvallende verschijning van de soort en de afwezigheid van eerdere meldingen en het feit dat het nest al redelijk groot is, betreft het zeer waarschijnlijk een oud Zwarte Kraaiennest, welke wordt opgeknapt. Tijdens het bekijken van de wouw wordt kort een tweede wouw gezien die laag richting oost vliegt. In eerste instantie werd deze gedetermineerd als Rode Wouw, maar het is bij nader inzien zeer wel mogelijk dat dit eveneens een Zwarte Wouw betrof.

De volgende dag 'ontdekt' PV onafhankelijk van BU en RW op de plek een met takken slepende Zwarte Wouw. Aanvankelijk had hij de indruk dat er een tweede vogel op het nest zat, welke gedachte later werd betwijfeld. Peter had het vermoeden dat het om een ongepaard onvolwassen vogel zou gaan. De vogel was zwijgzaam en niet territoriaal tegen onder meer een Buizerd. Opvallend is dan ook de eerder genoemde waarneming van twee vogels boven de Oude Waal met baltsgedrag. De vogels werden overigens niet gehoord. Op 9 mei wordt door HvD 's ochtendsvroeg een Zwarte Wouw bij de nestlocatie gezien. Chris van Turnhout ziet rond die datum een baltsende Zwarte Wouw boven de nestlocatie vanuit zijn achtertuin aan de Hubertusweg. Hierna blijven waarnemingen op deze locatie uit, waardoor de broedpoging als niet doorgezet is te beschouwen. Opvallend is dat er nooit met zekerheid twee vogels tegelijk op de locatie zijn gezien. Terwijl normaal beide partners bouwen aan het nest (Génsbol 2005). Naast de éénmalige baltswaarneming bij de Oude Waal zijn er ook geen andere zekere paar-indicerende waarnemingen verricht. De waarneming van twee lokale en roepende vogels op 5 augustus in de Groenlanden valt hierbij wel op, maar is te ver na het broedseizoen om er een conclusie aan te kunnen verbinden. De vier keer dat er twee vogels samen werden gezien gebeurde op uiteen liggende data en op ver uit elkaar liggende locaties.

Twee paar in de Gelderse Poort?

Na het afkappen van de nestbouw in de Ooijsche Graaf is de vogel of het paartje mogelijk gaan zwerven. Vervolgwaarnemingen in de Ooijpolder komen nu vaker uit het oostelijk deel van de Ooijpolder. Bij een aantal waarnemingen werd doorgegeven dat de vogels richting (noord)oost of, precies andersom, westelijk vlogen. Hierdoor ontstaat het idee dat, na de poging in de Ooijsche Graaf, de vogel(s) in oostelijke richting, zijn vertrokken. De op internet geplaatste waarnemingen (Waarneming.nl/Nabunaturstation) en mail-cirkelonderzoek leveren hierover echter geen concrete territorium-indicerende aanwijzingen op. Dit hoeft echter niets te zeggen, de vogel in de

Ooijsche Graaf gedroeg zich ook onopvallend en was zwijgzaam. Ook aan de oostkant van de Gelderse Poort is blijkbaar geen goede locatie te vinden, op 4, 5 en 11 juni worden namelijk weer vogels aan de westkant gezien. Opvallend tussen alle waarnemingen is de (late) waarneming van twee roepende, in een boom rustende en rondhangende vogels op 5 augustus in de Groenlanden.

Een tweede theorie is de aanwezigheid van twee paar in de Gelderse Poort. Meer perioden in de zomer hebben een overlap van onder meer lokaal waargenomen vogels en, mocht het om één paar gaan, zouden een zeer grote actieradius suggereren. Zo werd 5 mei bijvoorbeeld niet alleen de vogel in de Ooijsche Graaf ontdekt, maar vloog er ook één naar het oosten over de Millingerwaard.

Hierbij ontstaat de vraag of er aan de oostzijde, misschien zelfs in Duitsland, niet een ander paar gezeten zou kunnen hebben. Want naast de vogels op 9 en 10 april, werd ook op 7 en 8 mei een zich lokaal gedragende vogel gezien in de Millingerwaard en bij Kekerdome. Dat het vervolgens een tijd stil blijft in dit deel, is misschien te verklaren door het feit dat vanaf half/eind april begin mei de eieren worden gelegd. Stel dat er een paar aan de Duitse kant zou broeden, dan verklaard dat de afwezigheid tot ongeveer 20 mei. De vogel van de Millingerwaard zou het mannetje kunnen zijn terwijl het vrouwtje op de eieren zit. De meldingen na 20 mei van de adulte vogels in de Millingerwaard zouden kunnen wijzen op het uitkomen van de eieren en jachtvluchten van de ouders in dit deel van de Gelderse Poort.

Zowel bij het zekere broedgeval bij Bussloo (Versteeg 1996) als het in de ei-fase mislukte geval bij Doesburg (Schoppers 2000) werd vastgesteld dat de ouders tot op 6,5 kilometer van het nest foerageerden. Zouden het onvolwassen vogels zijn geweest, dan was de zwerf-suggestie in het Ooijpolder-geval misschien terecht, de meeste waarnemingen betroffen echter adulte vogels. De melding van twee vermoedelijk pas uitgevlogen jongen op 12 juni in de Düffel is zeer vroeg en zou een aanvang van broeden vóór half april inhouden. Waarschijnlijker is dat het om onvolwassen vogels gaat.

Uitwerking van alle waarneemdata, locaties en vastgestelde vliegrichtingen lijken sterk te wijzen op de aanwezigheid van een paar aan de oostzijde én de westzijde van de Gelderse Poort. Aan de oostkant zijn zowel de Lobberdensche Waard als de Pannerdensche Waard goede opties als mogelijk verblijfgebied.

Er was meer duidelijkheid te verkrijgen als van alle waarnemingen gedrag, vliegrichting en leeftijd was vastgelegd. De meeste vogels in de Gelderse Poort hadden overigens een gaaf verenkleed, slechts in drie gevallen werd rui gemeld: op 14 mei wordt een hoog richting noordwest trekkende vogel boven de Ooijsche Graaf gezien, welke veel vleugelpennen miste. Een vogel op 22 mei bij de Jezuïetenwaai ter plaatse miste flink

wat slagpennen en bij een zuidoost trekkende vogel op 24 juni bij Kekerdom ontbrak een armpen in de linkervleugel. Dit zullen waarschijnlijk zwervende niet-broedvogels zijn (Bijlsma *et al.* 2001)

Voorkomen en ontwikkeling in de regio

De Zwarte Wouw heeft zich ontwikkeld tot een schaarse, maar geregelde doortrekker in de Gelderse Poort, waarbij pleisteraars steeds langer blijven hangen. De eerste trekkers komen vaak half maart al door, de hoofdmoot komt gemiddeld door in de tweede week van april. Gebieden waar verhoudingsgewijs veel waarnemingen worden verricht zijn de Groenlanden en de Kaliwaal/ Millingerwaard, wat gezien het aanwezige en door Zwarte Wouw geprefereerde biotoop, een waterrijke omgeving, niet zo verwonderlijk is. Sinds eind jaren negentig is ook de pleistertijd van vogels aanzienlijk verlengd, de laatste jaren worden vooral rond de Kaliwaal en Millingerwaard nu vogels soms langer dan een week gemeld. Maar ook de Groenlanden zijn in trek, zo werden op 28 mei in zowel 2003 als 2004 beide keren twee vogels ter plaatse gezien

De broedpoging in de Ooijpolder dit jaar staat niet op zichzelf. Ook bij Stevensweert in Limburg vond een broedpoging plaats, die ook niet met succes werd afgerond (Don 2006). In Nordrhein-Westfalen is de laatste jaren het aantal broedpaar licht toegenomen van rond de tien paar naar een regelmatig aantal van 15 tot 20 broedpaar. Zwaartepunt van de kolonisatie ligt in het Rijngebied van Bonn tot Xanten.

Sedert 2003 pleisteren vogels langduriger in de Gelderse Poort, in 2005 vond een eerste broedpoging plaats in de Lobberdensche Waard, maar deze poging mislukte, vermoedelijk door verstoring door vogelaars, en in 2006 in de Ooijpolder. De Zwarte Wouw broedt waarschijnlijk pas op zijn vroegst op een leeftijd van drie jaar. Het mannetje en vrouwtje ontmoeten elkaar vermoedelijk in het territorium en hernieuwen elk jaar hun band (Génsbol 2005). De stijgende lijn in langere aanwezigheid in de Gelderse Poort geeft uitzicht op een interessante toekomst, maar voorzichtigheid zal geboden blijven, zowel in de Lobberdensche Waard als in de Ooijpolder waren de locaties verstoringsevoelig.

Literatuur

BROUWER, P. , GORISSEN, R., HAGEMEIJER, W. & HELMER, W. 1985 Vogels van de Ooijpolder. VWG Rijk van Nijmegen e.o. O.M. van Hoorn, Nijmegen
BIJLSMA, R.G., HUSTINGS, F. & CAMPHUYSEN, C.J. 2001 Algemene en schaarse broedvogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

- DON H., 2006 Nieuw voor Limburg: broedgeval van Zwarte Wouw te Stevensweert, Limburgse Vogel, Editie 2006: 19-23
- GÉNSBOL, B. 2005, Veldgids Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht
- MOURIK-CIRKEL 2006, VWG Nijmegen: diverse mailberichten over Zwarte Wouw
- Nabu-naturschutzstation e.v. 2006. Website, waarnemingenrubriek maart t/m sept. 2006
- SCHOPPERS J., 2000A. Mislukt broedgeval van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* langs de IJssel bij Doesburg in 2000. De Takkeling 8:189-198
- VERSTEEG R.C.L. & VOSKAMP P.J. 1996. Eerste geslaagde broedgeval van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Nederland. De Takkeling 4(3):15-20
- Waarneming.nl. 2006. export van waarnemingen Gelderse Poort 2006
- MANEN, W. VAN. 2002. Zwarte Wouw *Milvus migrans* pp 152-153 in SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002.- Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden
- VOGELINFOLIMBURG 2006; e-mailcirkel, diverse mailberichten over Zwarte Wouw

Nestlocatie Zwarte Wouw in de Ooijische Graaf, 28 nov'06

Foto: Harvey van Diek

Ontmoetingen in een klooster

Arie van Dijk, Aalsburg 12-54, 6602 TH Wijchen, 024-6418554

Daar is ie dan, mijn eerste bijdrage aan de Mourik. Op verzoek van de redactie schrijf ik een impressie van de ontmoetingsavond welke gehouden werd op 10 november jl. Ik ben al zo'n 25 jaar lid en heb mij vooral als donateur gedragen en heb niet echt een actieve bijdrage aan de VWG geleverd. Alhoewel, in 1973 heb ik Erik verwekt en het moet toch gezegd worden dat dit wel van inzicht getuigt. Een echte diepte-investering, waar de VWG nu van profiteert. De eerste lofzangen op dit initiatief van Remco c.s. hebben reeds geklonken. Sneller dan papier bleek ook nu de mailcirkel. Ik heb gelezen dat dit initiatief herhaald moet worden. De eerste spijtoptanten – helaas deze keer verhinderd – hebben zich gemeld. Het was dan ook een erg leuke avond en je mag verwachten dat het elastiek er nog lang niet uit is. Aan het begin kwamen er naast de oude bekenden nogal wat nieuwe gezichten binnen. Relatief nieuwe leden die de gelegenheid te baat namen om gezichten bij de namen van de mailcirkel te zoeken. De sfeer te proeven. Al snel mengden de groepen en ontstonden leuke gesprekken. Op de kaart van de Steenuilengroep werden de eerste kruisjes gezet. Natuurlijk niet zonder discussie en toelichting. Een moment van verwarring ontstond toen Rob Gorissen meende dat in de buurt van Mill kleine zwanen waren gesignaleerd zonder zijn medeweten. Al snel was hij gerust, ook hier betrof het hem bekende vogels. En dan natuurlijk de locatie, een gekraakt klooster. Remco moet nog maar eens een keer uit de doeken doen hoe dat allemaal in elkaar zit. Wat is de historie van het pand en wat de toekomst? Ik ben hier wel nieuwsgierig naar. Wat de VWG betreft moet er natuurlijk niet te veel veranderen. Schitterende plek voor een ontmoetingsavond. Leuk ook dat er vogelaars van de VWG Uden aanwezig waren. Een grote club met ook veel jeugdleden tussen de 8 en 14 jaar (34!). Enthousiaste verhalen. Toch maar eens op hun website gekeken. De jeugd heeft daar een eigen clubblad, gevuld met verhaaltjes van diezelfde jeugd, een jaarplanning met activiteiten en natuurlijk de verslagen met foto's. Ziet er heel goed uit. Is dit nu geen idee voor Nijmegen: gezien het vele grijs kunnen wij wel wat jeugd gebruiken! Ik heb zelfs begrepen dat we een lid hebben met (Udense) ervaring op dat punt! Ik wil wel een bijdrage leveren! Remco c.s. nogmaals heel hartelijk dank!

Sfeerimpressie, 10 nov. 2006

Foto: Peter Hoppenbrouwers

Een Baltische mantelmeeuw langs de Waal?

Minne Feenstra, Rijsstraatweg 37-34, 6574 AC Ubbergen, minne.feenstra@planet.nl

Jouke van der Zee, Berg en Dalseweg 368, 6522 CS Nijmegen, adsl453954@tiscali.nl

Begin mei 2006 stond de Waal nog flink hoog, na een tweede hoogwatergolf in april. Gedurende de eerste decade van mei zakte het water tijdens een mooi-weer-periode met overwegend krachtige oostenwinden. Langs de rivier ontstonden allerlei tijdelijke plasjes, die langzaam maar zeker uitdroogden. Overal lagen ingesloten vissen dood op de oevers. Voor grote meeuwen was het er goed toeven en die waren dan ook in groten getale aanwezig. Het ging daarbij om alle soorten die je zou kunnen verwachten, namelijk Zilvermeeuwen, een enkele Grote mantelmeeuw (tweede kalenderjaar), grote aantallen Kleine mantelmeeuwen, enkele Geelpootmeeuwen en op 6 mei maar liefst 7 Pontische meeuwen (5 tweede, 1 derde en 1 vierde kalenderjaar) in de Erlecomse Waard en de Oude Waal.

In deze periode raakte ik, Minne Feenstra verslaafd aan het bankje bij de Erlecomse Waard. Met name in de avonduren was het een prachtplek om een paar uurtjes te zitten met de telescoop. Onder andere vanwege de meeuwen, die het Waalstrand al sinds jaar en dag gebruiken als vaste verzamelplaats, voordat ze naar de slaapplekken in de Bijland, Bisonbaai of het Weurtse Grindgat vliegen. Op 10 mei 's avonds - er waren ongeveer 30 grote meeuwen aanwezig - viel mijn oog op een opvallend klein en donker mantelmeeuwkje, dat zich anderhalf uur goed liet bekijken. Daarbij liep de vogel ook naar de geul onderaan de dijk, op vrij korte afstand en vaak pal naast Kleine mantelmeeuwen van de ondersoort *graelsii*. Zo te zien was het een derde kalenderjaar/tweede zomerkleed: geheel zwarte mantel en verticale zwarte band bij de snavelpunt.

Mogelijke Baltische Mantelmeeuw, Oude Waal 15 mei '06

Foto: Jouke van der Zee

Ik noteerde de volgende kenmerken:

Opvallend klein formaat (zeker een kwart kleiner dan aanwezige *graelsii*'s), met slanke proporties, kleine kop (niet zozeer rond) en dunne snavel 'zonder' gonysdriehoek. Snavel duidelijk dunner dan bij *graelsii*. Zwarte band bij snavelpunt. Snavelpunt zelf zeer spits en licht van kleur. Kop wit. Staat opvallend laag op de poten vergeleken met aanwezige *graelsii*'s. Pootkleur mat bleekgeel. Mantel zeer donker, bijna zwart, onder allerlei belichtingsomstandigheden opvallend veel donkerder dan het grijs van *graelsii*. Geen waarneembaar kleurcontrast tussen slagpennen en mantel. Geen bruin in verenkleed kunnen zien. Slagpennen zeer lang en ver voorbij de staart stekend, bijdragend aan het slanke postuur. Slagpennen ogenschijnlijk ongesleten (maar niet in detail gekeken), met één witte vlek zichtbaar aan de onderzijde. Vier minuscule witte stipjes op slagpen zichtbaar met telescoop (Swarovski Habicht at 80 HD, vergroting 60x).

Ik was er inmiddels van overtuigd dat deze sierlijke meeuw een Baltische mantelmeeuw *Larus fuscus fuscus* was, of mogelijk een Kleine mantelmeeuw van de noordelijke ondersoort *Larus fuscus intermedius*. Een paar telefoontjes naar enkele Ooijse vogelaars, met een ter plekke geleende telefoon, bleven onbeantwoord. Helaas kon de vogel dus niet gedocumenteerd worden met foto's. Behalve Kris Joosten en ik en een mij onbekende passerende vogelaar kreeg niemand de vogel verder te zien. Hoewel, niemand? Enkele dagen later op 15 mei meldde Jouke van der Zee via de Mourik-mailcirkel dat hij een soortgelijke meeuw had weten te fotograferen op de Oude Waal, bij de nestvlotjes voor de Zwarte sterns. Op grond van zijn beschrijving zou het om dezelfde vogel kunnen gaan, hoewel dit natuurlijk allerminst zeker is. Helaas waren de foto's niet zo goed, maar goed, beter iets dan niets. Hieronder volgt zijn relaas.

In de tweede week van mei regende het op de mailcirkel van de meldingen van Pontische meeuwen langs de Waal. Ook op de Oude Waal waren er recente waarnemingen gemeld. Aangezien ik, Jouke van der Zee, nog steeds moeite had met de determinatie van onvolwassen Pontische meeuwen ging ik op maandag 15 mei om 8.30 naar de Oude Waal om ze eens goed te bestuderen. Daar aangekomen bleek dat er wel 25 meeuwen aanwezig waren, maar ze zaten helaas erg ver weg, namelijk helemaal aan de overkant op de plankjes die bedoeld waren voor zwarte sterns. Vanaf de dijk is dat toch gauw zo'n 200 meter. Door de telescoop was te zien dat er in ieder geval een flink aantal Kleine mantelmeeuwen tussen zaten, zowel volwassen als onvolwassen dieren. Iedere meeuw probeerde een privé-plankje te bezetten en dat leverde nogal wat kortstondige knokpartijtjes op. Hierbij viel het op dat een meeuw met een zeer donkere mantel iedere confrontatie verloor. Ook tegen de onvolwassen meeuwen had hij geen schijn van kans. Hij belandde dan al snel dobberend op het water. Door de telescoop zag ik dat hij in de buurt van een onvolwassen Kleine mantelmeeuw dreef en daarbij viel meteen op dat de zwarte meeuw veel kleiner was dan de Kleine mantelmeeuw. Ineens

moest ik denken aan de e-mail die Minne Feenstra enige dagen eerder had verstuurd met de melding dat hij een mogelijke Baltische meeuw had waargenomen in de Erlecomse Waard. Dit moest haast wel hetzelfde dier zijn. Toch maar snel de camera op de telescoop bevestigd om het dier te fotograferen, ondanks de enorme afstand, het grauwe weer en de stevige wind. Deze combinatie van factoren staat garant voor mislukte foto's als je gaat digiscopen. Na een aantal foto's gemaakt te hebben, kon ik het dier nog eens wat beter bekijken door de telescoop. Hij was niet alleen erg klein, maar wat opviel toen hij uiteindelijk toch een plankje te pakken kreeg waren zijn korte poten. Op de plank ernaast stond een Kleine mantelmeeuw en het verschil daarmee was erg goed te zien. Vooral de bovenpoot was aanzienlijk korter. Ook de kop kwam anders over. Deze meeuw had een veel 'vriendelijker' gezicht dan de andere meeuwen. Hoewel ik dacht te kunnen zien dat de slagpennen ver voorbij de staartpunt uitstaken, durf ik dat door de slechte beeldkwaliteit niet met 100% zekerheid te beweren.

Omdat het toch wel een erg spannende meeuw leek te zijn ben ik diezelfde avond nogmaals op zoek gegaan, omdat het weer beter werd, waardoor fotograferen misschien beter zou lukken. Helaas bleek er niet één meeuw op de Oude Waal te zitten. Ook bij Erlecom zaten maar een paar meeuwen. Op de terugweg kwam ik toevallig langs de Kouwedijk, niet ver van de Oude Waal en daar bleek een groep van 25 Kleine mantelmeeuwen op een akker te foerageren. Qua leeftijdssamenstelling leek het wel op de groep van die ochtend. Helaas bleek de 'kleine zwarte' er niet meer tussen te zitten. Heel jammer want ik ben er van overtuigd dat dit een Baltische meeuw moest zijn. Een week eerder had ik namelijk uitgebreid Kleine mantelmeeuwen op de Neeltje Jans kunnen bekijken. Wat mij daar verbaasde was de enorme verscheidenheid aan kleurintensiteit van de mantel: van heel licht tot pikzwart. De lichte vorm is zeker *L. f. graellsii*, maar ik vroeg me af of al die zwarten (en dat waren er heel wat) nu als *L. f. intermedius* moesten worden gezien. Behalve de mantelkleur waren deze meeuwen volkomen identiek. Vergelijken met de 'kleine zwarte' van de Oude Waal waren dit grote grove meeuwen met een 'boze blik', die hoog op de poten stonden. Ik kan me nog voorstellen dat het formaat van een vogel onderhevig is aan toevallige variaties en dat de 'kleine zwarte' per ongeluk veel kleiner was uitgevallen dan alle andere waargenomen meeuwen (inclusief vrouwtjes die vaak kleiner zijn dan de mannetjes), maar dat dan ook de kop- en pootkenmerken toevallig ook nog eens op Baltische meeuw lijkt, lijkt mij bijzonder onwaarschijnlijk.

Tot zover het verhaal van Jouke van der Zee. De vogel(s) van 10 en 15 mei voldoen aan alle kenmerken van Baltische mantelmeeuw, wat betreft formaat, kop-en snavelvorm, vleugel- en pootlengte en mantelkleur. Alleen het doorslaggevende kenmerk, namelijk het ruipatroon van de handpennen, is door geen van beide waarnemers goed bekeken.

Mogelijke Baltische Mantelmeeuw, 15 mei '06

Foto: Jouke van der Zee

Om dat te kunnen vaststellen zijn heel gunstige observatieomstandigheden nodig en het liefst ook detailfoto's. Baltische mantelmeeuwen zijn langeafstandtrekkers, die hun handpennen pas in het overwinteringsgebied ruien. Ze overwinteren op het Arabisch Schiereiland en in Oost-Afrika en trekken in het voorjaar door de oostelijke helft van Europa naar de broedgebieden. Deze liggen in Noord- en Oost-Zweden, Noord-Estland, Finland en Noord-Rusland tot aan de zuidelijke kusten van de Witte Zee. Het ligt voor de hand dat Baltische mantelmeeuwen tijdens de trek bij sterke oostenwind in Nederland terecht kunnen komen. Daarbij heeft Oost-Nederland de beste papieren. In de eerste decade van mei 2006 overheersten inderdaad krachtige oostenwinden. Doordat de ondersoort lastig te determineren is, is het voorkomen in Nederland niet goed bekend. Een schatting bedraagt 10 vogels per jaar (Berlijn, 1999). Overigens blijkt de Baltische mantelmeeuw rond Münster (Duitsland) jaarlijks door meeuwenringers gevangen te worden, zowel in het voorjaar als in het najaar.

De Noord-Europese ondersoort van de Kleine mantelmeeuw *Larus fuscus intermedius* broedt in Scandinavië, inclusief Denemarken. Hij overwintert hoofdzakelijk rond de Middellandse Zee en langs de Noordwest-Afrikaanse kust en kan op doortrek - soms ook 's winters - in Nederland gezien worden. Evenals de Baltische mantelmeeuw heeft hij

een zeer donkere mantel. *Larus fuscus intermedius* heeft overwegend andere structuurkenmerken, waaronder een forser postuur, grotere kop en snavel, kortere vleugels en langere poten. Er bestaan echter individuen die sterk richting Baltische gaan en ook andersom kan het geval zijn. Het bestaan van deze overlap in kenmerken maakt dat het heel moeilijk de beide ondersoorten in het veld met zekerheid te determineren. Het ruipatroon van de handpennen is het enige betrouwbare kenmerk.

De conclusie is dan ook dat de door ons waargenomen vogel(s) het meest voldoet (voldoen) aan de kenmerken van Baltische mantelmeeuw, maar dat het bewijs hiervoor helaas niet geleverd kon worden.

Literatuur

BERG, A.B. VAN DEN; C.A.W. BOSMAN, 1999, Zeldzame vogels van Nederland.

BERLIJN, M., 1999, Baltische mantelmeeuw, een nieuwe uitdaging voor de meeuwenliefhebber. Limburgse Vogels 10 (1999).

BIJLSMA, R.G; F. HUSTINGS EN C.J. CAMPHUYSEN, 2001, Algemene en schaarse vogels van Nederland.

GRUBER, D., 1999, Identification of juvenile and immature Baltic gulls. Dutch Birding 21.

JONSSON, L., 1998, Baltic Lesser Black-backed gull *Larus fuscus fuscus*, moultig, aging, identification. Birding World, jaargang 11 nummer 8.

Karakteristieke broedvogels van de Bergerheide, toen en nu

Harvey van Diek, Pr. Willem Alexanderstraat 53, 6576 BL Ooij, 024-6412606, info@harveyvandiek.nl

Om de mogelijke invloed van vliegverkeer van vliegveld Weeze, voorheen Laarbruch en Niederrhein geheten, op de vogelstand te meten, heeft SOVON in opdracht van het Ministerie van LNV, een aantal broedvogelsoorten van het Vogelrichtlijngebied De Maasduinen in 2003, 2004 en 2005 geïnventariseerd volgens de BMP-methode van SOVON. In een eerdere Mourik (2005-2) verscheen al een eerste overzicht van de jaren 2003 en 2004 (Van Diek, 2005). In het onderhavige artikel worden de ontwikkelingen van enkele relevante Rode Lijst-soorten en karakteristieke broedvogels in de periode 2003-2005 van de Bergerheide beschreven en vergeleken met die van eerdere inventarisaties in 1985 (Heg, 1986), de periode 1989 tot 1991 (Buys, 1992) en 1993 (Van Noorden, 1995). Hierbij dient nadrukkelijk aangetekend te worden dat de begrenzing van het inventarisatiegebied in de verschillende onderzoeksperioden steeds varieerde, wat een vergelijking bemoeilijkt. Om de vergelijking zo reëel mogelijk te houden, zijn de aantallen van Van Noorden (1995) aangehouden. In dat rapport is weliswaar het zuidelijke deel van de Bergerheide, de Springberg, ook meegenomen in de inventarisatie, maar komt het aantal hectares (675 ha) aardig overeen met dat van het door SOVON onderzochte gebied (750 ha).

Beschrijving onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied, hierna te noemen 'de Bergerheide', is circa 750 ha groot en is gelegen aan de oostzijde van de Maas in Noord-Limburg, ter hoogte van Afferden en Nieuw-Bergen. Het wordt begrensd door de Oude Baan, de Siebengewaldse weg, de Ceresweg en de (zand)weg dwars door de Bergerheide (figuur 1). Het hele gebied ligt in de gemeente Bergen (Limburg). De Bergerheide bestaat voor 60% uit open heidegebied met verspreid staande bomen. In het centrale deel liggen enkele vennen, waarvan het Meeuwenven en het Driessenven het meest bekend zijn. Ongeveer 40% van het gebied bestaat uit (voornamelijk) dennenbos, waarvan de Eckeltse Bergen aangemerkt is als natuurreservaat. De noord- en noordoostkant van het gebied grenst aan een landbouwenclave. In het westelijke deel bevindt zich enige bebouwing. In het gebied is een aantal akkers uit de productie genomen en deze worden op vogelvriendelijke wijze beheerd. Het Driessenven is pas in de jaren '90 aangelegd.

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied

Veldwerk en interpretatie

De inventarisaties in 2003, 2004 en 2005 zijn uitgevoerd door medewerkers van SOVON. De auteur was de coördinator en nam deel aan alle rondes. Alle in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn genoemde soorten, alsmede alle ter plaatse voorkomende soorten van de Rode Lijst, werden integraal gekarteerd. Van de overige (algemene) aanwezige soorten werd vastgesteld of ze als broedvogel aanwezig waren. Soms bleken soorten zo lokaal voor te komen (bijvoorbeeld soorten van open water zoals eenden, en enkele roofvogelsoorten) dat ook het aantal broedparen werd vastgesteld.

In het driejarig onderzoek werden jaarlijks vijf ochtendbezoeken en één avondbezoek afgelegd. Deze vonden plaats van de vroege ochtenduren tot midden op de dag. Het speciaal voor Nachtzwaluwen en uilen bedoelde nachtbezoek vond plaats van de

avondschemering tot middernacht. Omdat de Bergerheide te groot was om door één persoon op één ochtend te bezoeken is het gebied in tweeën gesplitst. De avondbezoeken werden uitgevoerd door een aantal collega's van SOVON, die elk een eigen deelgebiedje op Nachtzwaluwen en uilen uitkamde. Hierbij werd speciale aandacht besteed aan het vermijden van dubbeltellingen.

Het onderzoek vond plaats met de uitgebreide territoriumkartering, zoals ook gebruikt in het BMP. Een uitgebreide handleiding hiervoor staat beschreven in Van Dijk (2004). Per bezoek werd de informatie over het broedvoorkomen van soorten (zang, aanwezigheid paar, nest) op een kaart genoteerd. Na afloop van het veldwerk werden de verzamelde vogelgegevens overgezet op soortkaarten. Aan de hand van deze soortkaarten is het aantal territoria per soort bepaald, waarbij voor het interpreteren van de waarnemingen gebruik werd gemaakt van de datumgrenzen, fusieafstanden en het aantal benodigde waarnemingen, zoals die door SOVON gegeven zijn in Van Dijk (2004).

Resultaten van de inventarisaties

In tabel 1 zijn de resultaten weergegeven van de broedvogelinventarisaties in de jaren 2003, 2004 en 2005. Ook zijn de aantallen, voorzover bekend, van de eerdere inventarisaties vermeld.

Tabel 1. Overzicht van een groot aantal vastgestelde broedvogelsoorten op de Bergerheide in 2003, 2004, 2005 (voor de volledigheid zijn ook -voor zover bekend- de aantallen van de eerdere inventarisaties vermeld)

Soort	1985	1989	1990	1991	1993	2003	2004	2005
dodaars	11	12	8	4	4	22	21	14
geoorde fuut	0	3	3	0	0	2	3	6
grauwe gans	0	0	0	1	?	37	26	7
canadese gans	0	0	0	0	?	0	1	0
nijlgans	0	0	0	0	?	2	2	2
bergeend	0	0	0	0	?	0	1	0
krakeend	0	0	0	0	?	2	0	2
wintertaling	8	12	6	11	7	5	10	4
wilde eend	21	?	18	?	?	x	x	x
slobeend	6	11	9	5	5	1	3	1
kuifeend	9	10	12	0	1	7	6	10
wespendief	0	0	0	0	?	0	0	2
havik	?	1	2	2	?	2	1	2
sperwer	?	?	?	?	?	1	0	1
buizerd	1	1	2	2	?	4	3	4
torenavalk	?	1	1	2	?	3	0	3
boomvalk	?	1	?	1	1	1	0	1
patrijs	3	1	9	5	?	2	0	0
kwartel	0	9	4	0	?	0	0	3
waterral	1	0	1	0	1	6	1	4
kleine plevier	0	8	6	4	3	0	4	4
kievit	16	20	18	15	?	6	4	4

Soort	1985	1989	1990	1991	1993	2003	2004	2005
kokmeeuw	2371	3200	3960	3200	3000	15	15	30
zomertortel	10	0	5	8	?	12	20	24
koekoek	8	5	8	4	?	8	7	10
bosuil	0	1	0	0	?	?	?	1
ransuil	3	8	8	1	?	2	5	4
nachtzwaluw	10	12	14	14	19	18	16	17
groene specht	2	1	4	5	2	2	3	3
zwarte specht	0	2	1	1	?	4	2	4
grote bonte specht	6	12	23	20	?	x	x	32
kl. bonte specht	0	0	0	0	?	3	5	4
boomleeuwerik	15	44	38	32	36	27	30	17
veldleeuwerik	36	27	28	26	?	30	29	21
boompieper	136	86	125	89	?	x	x	142
graspieper	14	34	24	28	?	x	x	6
gele kwikstaart	1?	0	1	0	?	1	?	2
blauwborst	0	1	3	7	6	9	8	9
zwarte roodstaart	0	0	0	0	?	0	0	2
gekr. roodstaart	10	32	34	27	?	38	48	58
roodborsttapuit	14	12	12	10	13	40	35	40
grote lijster	3	0	5	4	?	?	9	16
sprinkhaanzanger	1	2	1	0	?	2	4	6
bosrietzanger	0	0	0	0	?	?	?	5
kleine karekiet	1?	0	0	0	?	?	2	0
spotvogel	0	2	2	7	?	4	1	2
orpheusspotvogel	0	0	0	0	?	0	1	0
braamsluiper	0	0	1	1	?	0	0	2
grasmus	22	30	32	29	?	29	23	31
fluit	0	0	5	11	?	5	0	0
gr. vliegenvanger	3	0	1	3	?	x	x	11
b. vliegenvanger	0	0	1	2	?	x	1	8
glanskop	0	?	?	?	?	x	2	2
matkop	16	0	4	0	?	16	13	10
grauwe klauwier	0	0	0	0	0	0	2	1
wielewaal	3	8	4	3	?	4	3	7
kneu	8	12	19	8	?	6	13	19
goudvink	0	0	0	1	?	4	1	5
geelgors	60	50	62	49	41	55	50	48
rietgors	15	14	10	9	12	13	7	10

Soortbeschrijvingen van een aantal vogels van de Rode Lijst

Hieronder wordt een aantal van de 19 voorkomende Rode Lijst-soorten besproken. Waar enigszins mogelijk worden ook het aantal uit eerdere inventarisaties meegenomen en vergeleken.

Wintertaling *Anas crecca* 5 (2003), 10 (2004), 4 (2005)

De Wintertaling is een schaarse broedvogel op de Bergerheide. De aantallen van de

laatste drie jaren fluctueren en wijken niet opvallend af van de historische gegevens. In al die jaren zijn de aantallen niet wezenlijk veranderd.

Slobeend *Anas clypeata* 1 (2003), 3 (2004), 1 (2005)
Tijdens de drie inventarisatiejaren werden slechts enkele Slobeenden waargenomen op de Bergerheide. Alleen in 2004 lag het aantal iets hoger dan de andere twee jaren. In 1985 werden in het hele gebied in totaal 6 territoria gevonden, drie á vier in het westelijk deel, waarin het Meeuwenven ligt, één in het centrale deel en één in het oostelijk deel.

Slobeenden

Foto: Harvey van Diek

Boomvalk *Falco subbuteo* 1 (2003), 0 (2004), 1 (2005)

De Boomvalk is op de Bergerheide een schaarse en onregelmatige broedvogel. Dit geldt momenteel in feite ook voor de gehele Nederlandse zandgronden. Boomvalken staan niet voor niets op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels. In de loop der jaren lijkt er een verandering in habitatkeuze te zijn opgetreden. De voorheen favoriete heiden en bossen op zandgrond worden langzaam ingeruild voor opener agrarische gebieden op klei- en veengronden. Mogelijk is de recente vestiging van de Havik *Accipiter gentilis* op zandgronden hier debet aan. De Havik is de belangrijkste predator van de Boomvalk (vooral nestjongen).

Zomertortel *Streptopelia turtor* 12 (2003), 20 (2004), 24 (2005)

Hoewel een soort van de Rode Lijst, steeg het aantal Zomertortels op de Bergerheide in de recente onderzoeksjaren licht. De stijgende lijn vanaf begin jaren '80 lijkt dus door te zetten. De reden hiervan zou kunnen zijn dat Zomertortels hebben geprofiteerd van de recente kapwerkzaamheden in het noordelijke deel van de Bergerheide. Doordat de naaldbospercelen zijn uitgedund, ontstaat er allerlei pioniersvegetaties waarin Zomertortels graag hun voedsel zoeken. Ook de uit productie genomen akkers (voedsel) doen mogelijk een positieve duit in het zakje.

Koekoek *Cuculus canorus* 8 (2003), 7 (2004), 10 (2005)

De Koekoek is op de Bergerheide een soort van moerasgebieden en overgangen tussen bos en natte heide. Er werden in de drie onderzoeksjaren zeven tot tien territoria vastgesteld. Daarbij moet aangetekend worden dat Koekoeken zich binnen het broedgebied over flinke afstanden kunnen verplaatsen, dikwijls door elkaars leefgebieden heen, zodat de vastgestelde aantallen slechts een benadering vormen. De aantallen van de laatste jaren liggen een fractie hoger dan de eerder aangetroffen aantallen.

Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus* 19 (2003), 16 (2004), 17 (2005)

De Bergerheide is met Landgoed de Hamert, de Meinweg en de omgeving in Weert het belangrijkste broedgebied van de Nachtzwaluw in Limburg. Ook in de eerdere onderzoeksjaren was dit al het geval. Ten opzichte van de jaren '80 en '90 zit de soort enigszins in de lift, 1985 (10), 1989 (12), 1990 (12), 1991 (10) en 1993 (19). Hierbij dient aangetekend te worden dat in de eerdere jaren ook de Springberg, ten zuiden van het inventarisatiegebied werd meegenomen. Tijdens de drie onderzoeksjaren werd de Springberg ook onderzocht, dit leverde voor zowel 2003 als 2004 vijf (extra) territoria op en voor 2005 maar liefst acht (extra) territoria. Goed beschouwd is de Nachtzwaluw op de Bergerheide aan een behoorlijk herstel bezig, mogelijk mede als gevolg van het heideherstel. Deze opleving komt heel goed overeen met het landelijke beeld.

Nachtzwaluw-pul Foto: H. v. Diek

Veldleeuwerik *Alauda arvensis* 30 (2003), 29 (2004), 21 (2005)

De Veldleeuwerik is aan het verdwijnen uit ons land. De aantallen zijn ten opzichte van de jaren zeventig in sommige gevallen met 70 tot 90% afgenomen. Daarmee verdwenen ze in een klap uit de top vijf van meest algemene broedvogels. Ze zijn nu voornamelijk aangewezen op open heideterreinen en drogere natuurgebieden. De gevonden aantallen in de onderzoeksjaren zijn daarvan een weerspiegeling. In de tachtiger en negentiger jaren lag het aantal Veldleeuweriken ongeveer gelijk; 1989 (24), 1990 (28) en 1991 (22). In 1985 werden nog 36 territoria aangetroffen. Zowel op de heide als de bouwlanden zijn de aantallen gekelderd. Het is opvallend dat ze niet meer hebben geprofiteerd van de omvorming van de akkers.

Grauwe Klauwier *Lanius collurio* 0 (2003), 2 (2004), 1 (2005)

Een nieuwe broedvogel van de Bergerheide kon in 2004 worden bijgeschreven. Op twee plekken kwam een paartje Grauwe Klauwieren tot broeden. In het ene geval kwam de vier jongen groot, in het andere geval zijn de jongen in het nest verdwenen. Ook in 2005 kwam een paartje tot broeden. Een paar ten oosten van het Driessenvan bracht vijf jongen groot. Enkele dagen na het uitvliegen kon ondanks intensief zoeken nog maar één jong teruggevonden worden (mededeling H. Esselink, Stichting Bargerveen). In oudere inventarisaties werden nooit broedende Grauwe Klauwieren aangetroffen, hoewel dit bij een lastig te inventariseren soort als de Grauwe Klauwier niet alles zegt. Mogelijk is het gevoerde beheersbeleid met zijn heideherstel en de omvorming van de akkers gunstig voor de Grauwe Klauwier.

Wielewaal *Oriolus oriolus* 4 (2003), 3 (2004), 7 (2005)

Tegen de landelijke trend in werden er in 2005 duidelijk meer Wielewalen aangetroffen dan in 2003 (4 territoria) en 2004 (3). De reden hiervan is onduidelijk. Op de Bergerheide zelf is aan het biotoop niet veel veranderd, behalve dan dat de naaldbospercelen hier en daar uitgedund zijn. In 1985 en 1991 werden geen territoriale Wielewalen aangetroffen, in 1989 zeven en 1990 drie zekere broedgevallen.

Kneu *Carduelis cannabina* 6 (2003), 13 (04), 19 ('05)

Het aantal Kneuen op de Bergerheide houdt geen gelijke tred met het landelijke beeld waarin de stand achteruit gaat. In 1985 (8), 1989 (8), 1990 (11) en 1991 (5) waren de aantallen beduidend lager. De Kneu lijkt op de Bergerheide duidelijk te profiteren van de uit productie genomen akkers en het vogelvriendelijke beheer daarvan.

Kneu

Foto: Harvey van Diek

Karakteristieke soorten, niet (meer) voorkomend op de Rode Lijst

De Bergerheide staat bekend om een aantal karakteristieke vogelsoorten die een voorkeur hebben voor halfopen heidevelden, stuifzanden, bos en vennen. Hieronder worden deze soorten nader besproken, waar mogelijk worden de aantallen vergeleken met die uit voorgaande inventarisaties.

Dodaars *Tachybaptus ruficollis* 22 (2003), 21 (2004), 14 (2005)

De Dodaars houdt van kleine watertjes en vennen met veel oevervegetatie. Op de Bergerheide herbergt het Meeuwenven de meeste Dodaarzen. In de tachtiger en negentiger jaren lag het aantal broedparen beduidend lager. Het zou kunnen dat de oudere aantallen mogelijk wat zijn onderschat doordat het exacte aantal lastiger te bepalen was door de grote aantallen aanwezige Kokmeeuwen. Feit is dat de waterstand t.o.v. de eerdere jaren is verbeterd. Bovendien zijn er kapwerkzaamheden in het Meeuwenven uitgevoerd welke een gunstige invloed hebben gehad.

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis* 2 (2003), 3 (2004), 6 (2005)

De Geoorde Fuut is een graag geziene gast op het Meeuwenven in het noordwestelijke deel van de Bergerheide. Jaarlijks komen er enkele paartjes tot broeden in de buurt van de kleine kokmeeuwenkolonie. Afgelopen jaar (2005) was een uitschieter, er werden maar liefst zes broedparen gevonden, waarvan enkele met jongen. In de jaren '80 en '90 was de Geoorde Fuut iets schaarser. In 1985, 1991 en 1993 werden zelfs helemaal geen

Geoorde Futen aangetroffen, in 1989 en 1990 drie paar. Ook landelijk was de soort destijds schaarser dan nu. Opmerkelijk is het hoge aantal van acht territoria dat gevonden werd via gericht onderzoek in 2002 (Van Hoof, 2003).

Kokmeeuw *Larus ridibundus* 15 (2003), 15 (2004), 30 (2005)

Op het Meeuwenven bevindt zich de laatste jaren een kleine populatie Kokmeeuwen. Omdat het terrein niet erg toegankelijk is, is het exacte aantal niet goed te bepalen. De aantallen van de laatste jaren staan echter in schril contrast met de enorme aantallen uit de tachtiger en negentiger jaren. Destijds werd de kolonie geschat op 3200 in 1989 en 1991, 3000 in 1993, maar liefst 3960 in 1990 en 1985 2371. In de jaren negentig is de gehele landelijke kokmeeuwenpopulatie dramatisch afgenomen. Ook de Bergerheide deelde in deze terugval. In sommige jaren ontbrak de soort zelfs. De jongenproductie is in de recente jaren gering. Dit zou veroorzaakt kunnen worden door de verslechterde voedselsituatie in de omliggende graslanden (verdroging) of omzetting naar bouwland. Ook de rol van predatoren moet niet onderschat worden.

Boomleeuwerik *Lullula arborea* 27 (2003), 30 (2004), 17 (2005)

De Bergerheide is voor de Boomleeuwerik een van de belangrijkste broedgebieden van Limburg. De soort bereikt er behoorlijke dichtheden, hoewel de aantallen in de jaren '80 en '90 gemiddeld veel hoger uitkwamen. In 1985 werden overigens slechts 15 territoria gevonden. Dit was na een strenge winter waarin in heel Zuid-Europa een duidelijke afname werd geconstateerd. In de andere jaren lag het aantal een stuk hoger. Het is te hopen dat de 17 territoria van 2005 slechts een uitschieter naar beneden is. De huidige afname lijkt raadselachtig, want op wat vermossing van de heide na, lijkt het terrein niet minder geschikt geworden.

Roodborsttapuit

Foto: Harvey van Diek

Roodborsttapuit *Saxicola torquata* 40 (2003), 35 (2004), 40 (2005)

De Roodborsttapuit is een makkelijk te inventariseren soort. Ze maken graag gebruik van verhogingen in het landschap, zoals struikjes en paaltjes om hun knarsende zang ten gehore te brengen. De soort bereikt op de Bergerheide een hoge dichtheid. Deze is flink hoger dan tijdens de inventarisaties in de jaren '80 en '90. Destijds waren de aantallen als volgt:

1985 (14), 1989 (12), 1990 (12), 1991 (10) en 1993 (13). Het uitgevoerde beheersbeleid op de Bergerheide lijkt voor de Roodborsttapuit een gunstig effect gehad te hebben, bovendien zit de soort ook landelijk in de lift en is hij recent van de Rode Lijst afgehaald.

Geelgors *Emberiza citrinella* 55 (2003), 50 (2004), 48 (2005)

Geelgorzen zijn vooral bekend van kleinschalige landschappen met houtwallen en meidoornhagen en verwilderende hoekjes. De soort komt alleen in het oostelijke deel van Nederland op de hogere zandgronden voor. Dat randen van open heideterreinen ook geliefd zijn, blijkt uit de 48 territoria die op de Bergerheide werden aangetroffen in 2005 (50 in 2004 en 55 in 2003). Ten opzichte van de jaren tachtig, 1985 (60 territoria), 1989 (50) en de jaren negentig, 1990 (62), 1991 (49) en 1993 (41) zijn de aantallen vergelijkbaar met elkaar. De Bergerheide is voor de Geelgors een van de belangrijkste broedgebieden in Limburg.

Tapuit *Oenanthe oenanthe*, geen broedvogel (meer)

Sinds 1991 is de Tapuit geen broedvogel meer op de Bergerheide. In dat jaar werd er nog twee aangetroffen. De aantallen van de jaren daarvoor waren, 1985 (1), 1989 (4) en 1990 (1). De laatste jaren verblijven er tot later in het seizoen een of meer Tapuiten op de Bergerheide. Ieder jaar is er dan ook hoop dat er eens eentje tot broeden komt. Het gebied oogt namelijk best geschikt (geaccentueerd terrein en met een behoorlijke dichtheid aan konijnenholen), maar is vermoedelijk te zeer vermost. Broeden is helaas nog niet vastgesteld. De nieuwe plagwerkzaamheden in het zuidelijke deel om zandverstuiving mogelijk te maken, bieden deze Rode Lijst-soort wellicht nieuwe kansen.

Tot slot

De telresultaten over de laatste drie jaren in vergelijking met eerdere jaren (indien mogelijk), laten diverse ontwikkelingen zien. Sommige soorten lijken een stabiele populatie te hebben, sommige soorten nemen af en anderen nemen toe. In een aantal gevallen is het uit de productie nemen van de landbouwgebieden gunstig gebleken (o.a. Kneu, mogelijk ook Zomertortel). De maatregelen die genomen zijn om de waterstand hoog te houden zijn wellicht gunstig gebleken voor Dodaars en Geoorde Fuut. Een aantal soorten heeft geprofiteerd van de omvorming van de productiebossen in meer gevarieerde bos of heide (bijv. Nachtzwaluw). Overigens blijft het zaak om ook op langere termijn een vinger aan de pols te houden. Aantalsveranderingen kunnen immers door toeval ontstaan, wat tot uitdrukking komt in jaarlijkse fluctuaties. Daarom verdient het aanbeveling om aantalsveranderingen te meten over langere tijdperiodes zodat met grotere zekerheid uitspraken kunnen worden gedaan over trends in de aantallen.

De inventarisaties op de Bergerheide in het verleden en nu zijn eigenlijk te fragmentarisch en bovendien is er in de jaren dat er wel is geïnventariseerd steeds een andere begrenzing aangehouden van het gebied. Dit maakt betrouwbare vergelijkingen voor een groot aantal soorten nauwelijks mogelijk. Door enkele enthousiastelingen van een plaatselijke IVN worden wel jaarlijks tellingen uitgevoerd, maar ook deze zijn vrij

fragmentarisch. Wellicht zijn er in de toekomst een paar enthousiaste tellers te vinden die dit schitterende en waardevolle natuurgebied gedurende een aantal jaren op relevante soorten willen inventariseren.

Dankwoord

Bij dezen wil ik mijn SOVON-collega's Chris van Turnhout, Ruud Foppen, Erik van Winden, Frank Saris, Henk van der Jeugd, Fred Hustings en ex-collega Michiel van der Weide heel hartelijk bedanken voor de inventarisatiehulp van de afgelopen drie jaar. Fred wil ik in het bijzonder bedanken, omdat hij een eerdere versie van dit verslag voorzag van nuttig commentaar.

Literatuur

- VAN BEUSEKOM R., P. HUIGEN, F. HUSTINGS, K. DE PATER & J. THISSEN, 2005. Rode lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion, Baarn.
- BUIJS J., 1992. De broedvogels van de Bergerheide in de periode 1989 tot en met 1991. Limburgse Vogels 3: 30-43.
- VAN DIEK H., 2005. Bijzondere broedvogels van de Bergerheide in 2004. Mourik 2005-2.
- VAN DIEK H & R. FOPPEN, 2005. Broedvogels van Vogelrichtlijngebied Maasduinen in 2005. SOVON inventarisatierapport, 2005/25. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek/Ubbergen.
- VAN DIEK H., 2006. Karakteristieke broedvogels van de Bergerheide, toen en nu, Limburgse Vogels 16, editie 2006: 8-13.
- FOPPEN R., A. VAN KLEUNEN, W.-B. LOOS & H. SIERDSEMA, 2002. Broedvogels langs wegen, een nationaal perspectief. Een analyse van de gevolgen van wegverkeer voor broedvogels aan de hand van landelijke aantals- en verspreidingsgegevens. SOVON-onderzoeksrapport 2002/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen
- HEG D., 1986. De broedvogels van de Bergerheide, gemeenteheide en het Meeuwenven 1985. De Mourik jaargang 12, 3 (1986)
- VAN HOOF P.H. *ET AL.*, 2003. De natuurwaarden van het Eendenmeer, Driessenven en Rondven. Inventarisatie van flora en fauna in 2002 in het kader van venherstel op de Bergerheide. Bureau Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.
- VAN NOORDEN B., 1995. Broedvogels in de kop van Limburg, Avifaunakartering Limburg Deelgebied IV, 1993. Provincie Limburg.
- OSIECK E.R. & F. HUSTINGS, 1994. Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland. Vogelbescherming Nederland, technische rapport 12. Zeist.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey -Nederland, Leiden.

Waarnemingenoverzicht 16 mei - 15 oktober 2006

Remco Wester, remcovwgnijmegen@hotmail.com

Het was weer een spannende zomer met veel bijzondere waarnemingen! Met plezier heb ik ze voor u weer op een rij gezet. Om tekstruimte te besparen noem ik de ondertussen befaamde en beruchte trektelpost op het zweefvliegveld onder zijn eigen naam, 'Maldens Vlak'. Hier kwamen namelijk aardig wat leuke waarnemingen vandaan, maar ook duizenden meldingen van vele andere waarnemers hebben wederom voor een goed gevulde rubriek gezorgd.

De **Roodhalsfuut** van de Kraaijenbergse Plassen kreeg, na een eerste datumverlenging tot 20 mei, bezoek van een juveniel op 27 aug en twee dagen later zwommen er zelfs drie op plas 5. Op 11 sept werd de(?) fuut hier weer alleen gezien. Broedparen **Geoorde Futen** werden gemeld in de Hatertse Vennen (2pr), Bergerheide (2pr, 3juv) en Reinderslooi (1pr, 4juv). In laatstgenoemd gebied werden 27 juli zelfs 23 Geoorde Futen geteld. De enige gemelde **Roerdomp** zat 29 juli in het riet tegenover Tiengeboden in de Ooij. Een vrouwtje **Woudaap** vloog 25 juni kort na ontdekking aan de Erlecomsestraat in de Ooij richting de Waal maar kon ondanks zoekacties niet worden teruggevonden. Een

Koereiger, Gendt, 8 juli'06

Foto: Sjaak Veldkamp

roepende **Kwak** vloog 28 juni 's nachts over natuurgebied De Baend bij Well. Slechts voorbehouden aan één waarnemer was een **Koereiger** op 6 juli tussen Lepelaars in de Erlecomse Waard. Op 8 juli werd er één (dezelfde?) gefotografeerd in een weiland tussen koeien in Gendt. Nadat 27 juli bij de KBP een niet nader gedetermineerde kleine witte reiger werd gezien, was 28 juli het mogelijk bij de Gebrande Kamp deze reiger beter te bekijken. De dag erna was de vogel gevlogen. Op 9 okt werd ten

zuidwesten van Millingen aan de Rijn een Koereiger gemeld. Naast een oostwaarts trekkende **Kleine Zilverreiger** 3 juni langs de Lentse Waard, die later werd opgepikt bij de Oude Waal, werden 24 juni drie vogels gezien bij het Nieuwe Heerenven, 21 juli bij de Oude Waal, 23 juli in de Afferdense Waarden én in de Bemmelse Polder en 23 aug bij de Lingeplasjes. Van 26 aug tot 11 sept zaten één à twee Kleine Zilverreigers in het KBP-gebied, 9 sept weer bij Bommel en vanaf 10 sept tot sluiting van deze rubriek hing er één

rond bij de Oude Waal. Bij Cuijk vloog er 13 sept één noordwaarts over de Maas, 21 sept zat er één bij de Bisonbaai, 23 sept trok er één langs Maldens Vlak en 6 okt verbleef er weer één in de Bemmelse Polder. Na de jaarlijkse zomerschaarste aan **Grote Zilverreigers**, met slechts een waarneming, 21 mei bij Slijk-Ewijk en één of twee overzomerende vogels bij het Nieuwe Heerenven, liepen de aantallen na 24 sept, die dag met negen vogels in de Gendtse Polder,

Grote Zillies op de slaapplaats, Millingerhof, 25 okt '06 Foto: Harvey van Diek

snel op. Vaste prik waren de uiterwaarden rond de Waal in de Gelderse Poort, waarbij het magische getal van 81 slapers op 14 okt in de Millingerwaard werd bereikt. Ook werden op meerdere data vogels trekkend over de stad Nijmegen en bij Maldens Vlak gezien. Een **Purperreiger** bleef niet onopgemerkt toen deze 28 mei even opvloog uit de Groenlanden en inviel bij de Oude Waal. Het aantal **Zwarte Ooievaars** is moeilijk te schatten met de vele opéénvolgende waarnemingen. 23 mei zat een vogel op het Nieuwe Heerenven, 11 juni vlogen twee vogels over Heilig Landstichting, van 14 tot 21 juni verbleef weer een vogel bij het Nieuwe Heerenven en van 18 tot 21 juni werd op verschillende plekken in de Ooijpolder een vogel gezien, waarbij het zeer goed mogelijk is, dat de waarnemingen op 22, 27 en 28 juni in de Staartjeswaard bij Beuningen aan dezelfde vogel toegeschreven kunnen worden, want 1 en 3 juli dook weer een vogel in de Erlecomse Waard op en 16 juli trok een vogel oostwaarts langs de Staartjeswaard, 24 juli verbleef er weer één in de Ooijpolder, om de 26e weer op te duiken in de Staartjeswaard. Twee vogels leken 29 juli 's avonds te gaan landen in de buurt van het Weezenhof bij Nijmegen, wat misschien de waarneming van twee vogels de volgende dag bij de Teerse Sluispolder zou kunnen verklaren. Volgens een locale boer verbleven de zes vogels er al sinds 5 aug, maar pas de 9e werden de Zwarte Ooievaars in de Lage Wijth bij Keent 'openbaar' en konden door meerdere mensen tot in de avond worden bekeken. Langs Keent trok er 17 aug weer één en op 20, 28 en 31 aug en vanaf 2 sept tot 27 sep werd onregelmatig weer een 'Zwooi' in de Ooijpolder gezien. Op 22 aug vloog er één over het Naturschutzstation bij Kranenburg. Een juveniel liep 2 sep kort bij het Nieuwe Heerenven en 21 aug en 11 okt trok er één over het Maldens Vlak. Bij de Kaliwaal verbleven 10 juni negen en 16 juni elf **Ooievaars**, maar dat valt in het niet bij de waarneming van 6 aug met 75 zuidwaarts trekkende vogels over Nijmegen,

Lepelaar, Erlecomse Waard, 22 sept. '06

Foto: Harvey van Diek

waarschijnlijk de grootste groep ooit in ons gebied. 23 aug werd dit nog eens dunnetjes overgedaan met 45 invallende vogels 's avonds bij Valburg op de rand van ons werkgebied. Vanaf de Waal cirkelden 25 aug 16 Ooievaars richting Zyfflich. Op twee waarnemingen na in de Ooijpolder op 22 en vier op 23 mei, bleef het rustig met de **Lepelaars** tot 23 juli. Op deze dag doken er 30 in de Klompenwaard op en vermoedelijk dezelfde groep plus één later op die dag in de Erlecomse Waard.

Tot 24 sept schommelde het aantal in de Ooijpolder rond de 24 vogels. In de Afferdense Waarden verbleven 9 aug 21 onrustige Lepelaars, bij Ewijk foerageerden er 1 sep 20 en 6 sep zaten er 22 in de Bemmelse Polder. Vanaf half september druppelden de eerste Rietganzen het gebied binnen met **Toendrarietganzen** op 15 sep in de Bemmelse Polder en negen op 17 sept bij Milsbeek en de eerste acht **Taigarietganzen** 15 okt in de Erlecomse Waard. Drie **Kleine Rietganzen** werden 13 okt gemeld bij de KBP. Solitaire of kleine groepjes **Kolganzen** verbleven afgelopen zomer in de Erlecomse Waard, bij de Waaiensteinkolk bij Oosterhout, bij de Kaliwaal, de Kraaienbergse Plassen, Milsbeek, Cuijk, Beers en Weurt. Vanaf eind september liepen de aantallen in de Ooijpolder en bij de KBP weer op, en anderhalve week later werd weer overal in het gebied trek gemeld. Een vroege **Sneeuwgans** viel 30 sept samen met Grauwe Ganzen in bij de Bemmelse Polder. Overzomerende groepen **Brandganzen** zaten in de Afferdense Waarden (17 juli 34ex), bij Grave (19 juli 25ex), bij de passantenhaven in Cuijk (vanaf 19 juli olopend tot 123ex op 14 sep) en 120 bij Aijen op 9 sept. Vanaf 12 sept wisselen bij de KBP de aantallen met een maximum van 90 op 17 sept, waarna het aantal weer afneemt. Bij Grave vloog 27 mei een paar **Casarca** richting oost, 28 mei zat een paar bij Tongelaar en tussen de Brandganzen bij Aijen zat 9 sept er één. Een vogel 29 juli bij zowel Haart als De Vilt betreft waarschijnlijk hetzelfde exemplaar en 7 aug zat een juveniel in de Middelaarse uiterwaard. De drie op 7 aug in de Erlecomse Waard, zijn waarschijnlijk dezelfde als die op 13 aug bij de Kaliwaal. Tussen 17 aug en 29 sep pleisterden er maximaal zes op KBP-plas 5, terwijl liefst tien vogels op 13 sept langs Lent vlogen. In de Ooijpolder, bij de Gebrande Kamp en bij de KBP werd in mei, juni en juli een overzomerende man **Smient** gemeld. Op verschillende data in mei en juni werd een

mannelijke **Pijlstaart** op het Nieuwe Heerenven gezien en op plas 5 van de KBP zwom 20 juni een mannetje. Een **Wintertaling** met een rood snavelschildje op het Nieuwe Heerenven tussen 17 en 21 sept, bleek afkomstig van een project in Portugal. Naast een groep van vijftien **Zomertalingen** op 16 juni en een groep van twaalf op 1 juli in de Erlecomse Waard, zwom 20 en 21 sept er nog één op KBP-plas 5. Zowel 4 als 9 sept verbleef een vrouwtje **Krooneend** in de Erlecomse Waard. Overzomerende **Tafeleenden** werden gemeld op 3 juni bij Haalderen en in de Hamert, een ex in de Millingerwaard in juni, juli en aug, bij de KBP 4 juli en De Vilt op 8 en 15 juli. Twaalf Tafel-eenden dreven 18 juli op het Grote Grindgat bij Weurt en 26 juli vijf op de Gebrande Kamp. Op een wiel bij Haalderen zwom 8 okt een juveniele **Eider**. Een vroeg paartje **Bril-duiker** zwom 17 sept al op de Oude Waal. Trekkende (groepjes) **Wespendieven** werden voornamelijk gemeld vanaf de bekende trektelpost met 28 sept. een laatste trekker.

Wespendief, Maldens Vlak, 15 sept'06 Foto: Harvey van Diek

De **Zwarte Wouw(en?)** van de Ooijpolder werd nog op vele data gezien, waarbij de waarneming van twee vogels 5 aug opvalt, omdat 4 juli de laatste uit een serie waarnemingen werd verricht. Andere Zwarte Wouwen vlogen 23 mei bij Materborn (BRD), 28 mei bij de Hatertse Vennen, 3 juni in de Hamert en bij Well, 11 juni bij de Wezelse Plas bij Wijchen, 21 juli bij Elst en 27 aug bij Gassel. **Rode Wouwen** vlogen 16 mei langs de Lage Raam bij Mill, 21 mei bij Tongelaar (drie), 12 juni bij Nijmegen en 22 juli over de trektelpost. Bij Milsbeek vloog tegen het begin van de avond op 8 juli een **Slangenarend** langs zandafgraving Teunesen. Naast enkele meldingen van jagende vrouwtjes op de Hamert trokken leuke aantallen **Bruine Kiekendieven** langs de telpost zoals 15 sept (10ex), 23 sept (10ex) en 24 sept (16ex). Een vrouwtje **Blauwe Kiekendief** hing 28 juni rond op de Hamert, 18 aug werd hier een juveniel gezien. Op 15 sept en 11 en 14 okt vlogen exemplaren langs de trektelpost. Een man, vermoedelijk tweedejaars, **Grauwe Kiekendief** vloog 27 aug richting ZW langs de trektelpost. Een goed beschreven donkere fase **Dwergarend** vloog 13 juli rond drie uur op geringe hoogte richting zuid over de Millingerwaard. Intrigerend is dan ook de waarneming van een donkere fase 16 juli bij Hettsteeg, op de grens met Duitsland bij Kranenburg. Minimaal 20 **Visarenden** werden gemeld tussen 21 mei en 25 sept, met op 29 aug twee exemplaren tegelijk bij Valburg en in totaal liefst acht exemplaren over de trektelpost. En ook de **Roodpootvalken** deden het goed op de telpost. Met waarnemingen in september op de 16e, 22e, 23e(2ex) en 25e en in oktober op de 9e en

11e (2ex) werden meerdere tellingen opgeluisterd. Dit geldt ook voor het **Smelleken**. Na een zomerse waarneming 16 mei op de Hamert, werden tussen 9 sept en 12 okt 28 trekkers geteld. Met 16ex op 11 okt werd zelfs een nieuw landelijk najaarsrecord gevestigd! Andere vogels werd 9 sept gemeld op de Looierheide op de Hamert en 6 okt bij Cuijk. **Boomvalken** vlogen 5 okt langs de Kekerdome Waard en de trektelpost en 15 okt door de Bemmelse Polder. De gehele zomer door werden **Slechtvalken** gemeld in het werkgebied, 20 waarnemingen met 21 exemplaren werden doorgegeven. Interessant is de waarneming op 8 sept van een adult en juv op een brug bij Beneden-Leeuwen. Twee **Kwartels** riepen 15 en 21 mei aan de westkant van de Persingensestraat, één op 29 mei bij de Groenlanden, 3 juni in de Stadswaard, 7 juni twee aan de oostkant van Persingen, 10 en 22 juni op de Bergerheide, 28 juni twee op de Wellsche Heide op de Hamert en op 3 juli bij het Zeelandsche Hof in de Ooij. Nachtelijke trekkers vlogen 9 juni over bij de Bisonbaai en 13 juli over Ubbergen. Met geduld lieten drie vogels zich op 16 en twee op 18 en 19 aug mooi bekijken op een gemaaide maïsakker in de Ooijsche Graaf. 23 aug werd een Kwartel in de Bemmelse Polder gemeld. Bij een vijver in de dierentuin van Overloon liep 17 juni een **Waterral**. In de avond van 21 mei riep een **Porseleinhoen** bij plas 4 van de KBP. Interessant is dan ook de zichtwaarneming op 1 en 2 aug van een vogel op dezelfde plek. Tussen 12 juni en 28 juni riepen bij de Oude Waal vogels, met drie vogels op het schiereiland en vanaf 23 juni twee aan de westkant van de Oude Waal. Op 23 juni werden echter tegelijk twee vogels op het

Porseleinhoen-pul, Oude Waal, 16 aug. '06 Foto: Harvey van Diek

Porseleinhoen, Oude Waal, 18 aug. '06 Foto: Harvey van Diek

schiereiland en twee vogels aan de westkant gehoord. Dit versterkt het vermoeden dat er minimaal vier mannetjes hebben gezeten. Vanaf 28 juli konden één of twee adulten vaak mooi worden bekeken op de slikranden van het schiereiland. Meer hoofdbreken kostten de jonge pullen die foeragerend hier werden gezien. Dankzij foto's is inmiddels duidelijk geworden dat het om heuse jonge Porseleinhoenders ging. Acht sept werd de laatste waarneming hier verricht. Een

Kraanvogel vloog 7 juli laag over Nijmegen, vijf trokken op 6 sept wederom over Nijmegen en 13 okt trompetterden er elf luid over Groesbeek. Er zaten late **Scholeksters** op 8, 9 en 13 okt bij de KBP. Bij de Lingewal zaten op 17 mei vier **Kluten**, en twee op 28 mei. Een paartje werd 3 juni zowel in de Bemmelse Polder als op de Hamert gemeld en 4 juni foerageerde een paar bij KBP-plas 5. Maximaal drie Kluten

Bontbekplevier, Millingerwaard, 11 okt.'06

Foto: Peter Hoppenbrouwers

verbleven onregelmatig van 14 tot 2 juli in de Erlecomse Waard, en 23 juli liepen er vijf in de Klompenwaard. Zonder nadere beschrijving werden 3 juli twee niet nader gedetermineerde **vorkstaartplevieren spec.** gemeld, wegvliegend van de Oude Waal. **Kleine Plevieren**, waaronder paren met jongen, werden gezien in de Aferdense en Deestse Waarden, de Bemmelse Polder, de Bergerheide, de Ambtswaard, Klompenwaard, Erlecomse

Waard, Weurtse Plaat en bij het Nieuwe Heerenven, waar 8 juli er maar liefst 32 werden geteld. Bij de nieuwe afgraving aan De Bungelaar bij de KBP zat op 17 en 30 juli en 8 aug een juveniele **Bontbekplevier**. Een adult liep 18 aug bij het Driessensven op de Bergerheide. Bij het Nieuwe Heerenven liepen er vijf op 16 en 18 mei. Solitaire vogels werden gemeld op 21, 23 en 25 mei en twee op 5 juni en bij het Westmeerven zaten 6 aug vijf ex. Bij KBP-plas 5 werden solitaire juvenielen gezien op 28 juli, 6 en 21 sept. Twee vogels foerageerden 27 en 28 juni in de Erlecomse Waard en 3 sept. zat er hier één. Tot slot werd in de Millingerwaard 4 juni een adult en 11 okt een juveniel gezien. Na lange tijd trok er weer eens een **Morinelplevier** over ons gebied en wel luid roepend op 20 aug over het Maldens Vlak. Schaarse **Goudplevieren** werden gehoord of gezien op 8 juli bij Milsbeek (1ex), 12 juli bij Malden, 15 okt over de Drutense Waarden en zeven op dezelfde dag in de Erlecomse Waard tussen Kieviten. **Zilverplevieren** zaten 16 mei op het Nieuwe Heerenven, 12 en 13 juni een eerste zomer bij de Erlecomse Waard en een adult winterkleed trok 25 sept over de trektelpost. Een zomerkleed **Kanoet** zat 18 mei in de Erlecomse Waard. Tussen 20 en 22 mei verbleef een adult winter aan de oostkant van de KBP en 15 sept zat een Kanoet bij KBP-plas 5. Bij het Nieuwe Heerenven verbleef 25 mei een **Kleine Strandloper** en vijf foerageerden 13 juni in de Erlecomse

Waard. Pas 11 sept werden ze weer gezien met één in de Erlecomse Waard en twee bij de Kaliwaal, op 12 en 14 sept liepen nog steeds twee vogels in de Erlecomse Waard, een juveniel werd 22 sept waargenomen bij de KBP.foerageerden 16 mei bij het Heerenven (3ex), 1 juni in de Millingerwaard, 21 en 22 aug in de Erlecomse Waard en 24 aug vijf bij de Oude Waal. Naast twee **Krombekstrandlopers** 20 aug en 4 sept in de Erlecomse Waard, werd 7 sept een vogel in winterkleed in de Bemmelse Polder gezien. Aardig wat **Bonte Strandlopers** werden gemeld: van 9 tot 12 aug, op 1 en 3 sept, van 11 tot 30 sept bijna dagelijks en nog vier keer in de eerste twee weken van oktober. Tussen de 31 waarnemingen met 80 vogels zullen ongetwijfeld dubbeltellingen zitten. Vaste plekken waren Erlecomse Waard (12 wrn 31ex) en Kraaienbergse Plassen (15 waarnemingen 39ex). Twee keer kwam een melding uit de Bemmelse Polder (totaal 5ex), 12 aug een ex in de Klompenwaard en 11 okt trok een vogel over Maldens Vlak. Tussen 17 mei en 5 okt werden 33 waarnemingen doorgegeven met in totaal 48

Kemphanen. De waarnemingen werden grotendeels verricht bij het Heerenven, de KBP en de Erlecomse Waard en ook hier zullen dubbeltellingen bij zitten. Opmerkelijk is het **Bokje** dat 3 juli in de Erlecomse Waard werd gezien en dat 13 augustus, waarschijnlijk dezelfde vogel, opdook bij de Oude Waal en daarna werd gezien en gefotografeerd op 17, 18, 21 en 23 augustus. Naast twee zomerwaarnemingen, werden bijna alleen uit de Ooijpolder

Watersnip, Bommel, 14 maart '06

Foto: Berend Voslamber

groepen **Watersnippen** gemeld, met 11 sept het hoogste seizoen aantal; 23 ex bij de Oude Waal. Alleen uit de Bemmelse Polder werden er 30 sept nog twaalf gemeld. De enige doorgegeven **Houtsnip** in afgelopen periode werd 14 okt opgepest op de Mulderskop. **Grutto**-slaapplaatsen waren in de Erlecomse Waard, bij de Oude Waal, de Afferdense Waarden en de Klompenwaard (oa. 114 ex op 23 juli). Na vroege **Regenwulpen** op 27 juni en 2 juli in de Erlecomse Waard, trokken vanaf de derde week van juli groepjes door, met op de 18e tien bij Molenhoek, de 22e drie bij de Kaliwaal, op de 23e bij Beuningen, Wijchen en de Bemmelse Polder, de 24e bij Malden een onbekend nachtelijk aantal, de 25e acht bij de Kaliwaal en 26 en 29 juli 's avonds weer bij Wijchen. In augustus kwamen trekkers over op de 7e bij Groesbeek, de 8e over Nijmegen, de 9e

over Keent, de 14e over de KBP en de 21e tien over Velp. Slaapplaatsen van de **Wulp** waren in juli en aug in de Erlecomse Waard en bij KBP-plas 5, met maxima van 210 op 13 aug in de Ooij en 33 bij de KBP. Op 8 okt verbleven er 200 in de Lentse uiterwaard. Naast een **Zwarte Ruiter** in zomerkleed 14 juni bij het Nieuwe Heerenven werden

Groenpootruiter foeragerend, Erl. Waard, 23 aug. '06 Foto: Harvey van Diek

Zwarte Ruiters in de Erlecomse Waard gezien op 14 juni, 24 juni (2ex), 1 en 2 juli (3ex), 28 aug, 11 sept (4ex) en 12 sept (5ex). In de Bemmelse Polder zaten er twee op 13, 15 en 16 sept en in de Millingerwaard 18 sept één. Hogere aantallen **Tureluurs** werden geteld in de Erlecomse Waard, met 21 juni een maximum van 19. De enige grotere groep **Groenpootruiters** bestond uit elf vogels op 18 mei op het Nieuwe Heerenven. Daarnaast waren er meldingen van solitaire

vogels en kleinere groepjes. Grotere groepen **Witgatjes** werden geteld op 10 juli in de Hamert (10ex), 16 juli bij de Erlecomse Waard (15ex), 21 juli bij de Oude Waal (18ex), 26 juli in de Beuningense Waarden (10ex) en 15 sept in de Bemmelse Polder (10ex). **Bosruiters** werden de gehele periode op verschillende plekken gezien, onder meer met vier op 27 juni in de Erlecomse Waard en negen op 9 juli op het Nieuwe Heerenven. In totaal 25 waarnemingen werden doorgegeven. Een groep van 12 **Oeverlopers** zat 24 juli in de Erlecomse Waard. Late Oeverlopers werden gemeld op 13 okt over de wijk Hazenkamp in Nijmegen en 15 okt in de Millingerwaard. Een juveniele **Zwartkopmeeuw** werd 22 en 24 juli bij KBP-plas 5 gezien. Vermoedelijk dezelfde vogel werd 28 juli bij plas 8 gemeld. Een tweede-winter vogel vloog 8 aug langs Cuijk richting Noord. Op 17 sept was bij plas 7 wederom een juveniel aanwezig, terwijl dezelfde dag een adult op plas 8 zat. Vermoedelijke dezelfde juveniel als van 17 sept, ruiend naar eerste najaar, stond 18 sept met andere meeuwen op een baggerpijp op plas 8. Een adult winterkleed foerageerde tussen 800 tot 1000 Kokmeeuwen in de Lage Wijth bij Keent. Een adult winterkleed **Dwergmeeuw** stond 8 sept op de eerder genoemde baggerpijp in plas 8 van de KBP. Een leucistische **Kokmeeuw** verbleef 4 juli op het Grote Grindgat bij Weurt. De geheel witte vogel, met een flauw zichtbare zweem van de kopkap en roodoranje snavel en poten, is vermoedelijk dezelfde vogel die twee keer eerder in het werkgebied werd gezien. Behalve bij slaapplaatsen in de Erlecomse Waard en bij de KBP, werden **Kleine Mantelmeeuwen** tot diep in steden en dorpen waargenomen. In tegenstelling tot

Geelpoot- of Pontische Meeuw begint de **Zilvermeeuw** een zeldzaamheid te worden in ons gebied. Ondanks frequente meldingen, komt het hoogste aantal niet boven de acht van 18 mei bij de Erlecomse Waard. Na vijf waarnemingen in mei van solitaire vogels of tweetallen bij de KBP en in de Ooijpolder, nemen vanaf juli de **Geelpootmeeuwen** toe, met onder meer 16 op 10 juli in de Klompenwaard,

Pontische Meeuw, Erl. Waard, 7 mei '06 Foto: Peter Hoppenbrouwers

de Erlecom-se Waard en zes op 16 sept bij KBP-plas 8. Ook van **Pontische Meeuwen** kwamen weer vele waarneming- en binnen, met de nadruk op de maanden mei en juli. Het zwaartepunt van de waarnemingen ligt bij de Oude Waal, de Erlecomse Waard en de KBP. De waarneming van negen vogels op 11 juni in de Erlecomse Waard valt buiten het doortrekpatroon en is samen met de negen van 22 juli op dezelfde locatie, tevens het hoogste aantal. Begin juli zat in de Erlecomse Waard een geringd exemplaar, maar deze kon helaas niet worden afgelezen. Op 13 aug zaten nog zes vogels op het Waalstrandje in de Erlecomse Waard. Op hetzelfde Waalstrandje pleisterden tussen 23 mei en 13 aug ook **Grote Mantelmeeuwen**, met een maximum van negen op 13 aug. Op 7 aug pleisterden vier vogels bij het Grote Grindgat bij Weurt en 1 sept verbleven er elf bij KBP-

plas 8. Een leuke toevalstreffer is de **Grote Stern** die 9 aug bij Balgoy vliegend over de Maas richting west werd gezien. Op 22 juli werden 36 adulte **Visdieven** op KBP-plas 5 geteld, een hoog aantal voor deze locatie. Bij de stuw van Grave waren 11 aug dertien adulten ter plaatse. Liefst vier **Dwergsterns** waren op de avond van 12 juni korte tijd ter plaatse bij Reinderslooi. Twee **Zomertortels** trokken 7 okt richting zuid over de Paardenwei in de

Velduil, Keent, 28 juli '06

Foto: Harvey van Diek

Ooijpolder, een **Koekoek** passeerde 10 sept Tiengeboden. De sinds april bij Keent verblijvende **Velduil** werd 28 juli voor het laatst gemeld. Spannend zijn de waarnemingen

dit voorjaar van een meermalen roepend gehoorde **Oehoe** in ons werkgebied. Baltsende mannetjes **Nachtwaluw** werden gehoord op zweefvliegveld Maldens Vlak (2á3), bij Mulderskop (2), bij Mulderskop-zuid (2), op de Bergerheide (5) en op de Wellsche Heide (4). Op 22 aug werd nog een roepend mannetje op het zweef-vliegveld gehoord. Een **Gierzwaluw** trok 22 sept nog richting zuid over de trektelpost. Onder het oog van één waarnemer trokken 12 juni rond half acht 's avonds liefst acht **Bijeneters** over de zandverstuiving in Heumensoord. Dat was heel anders met de **Hop**, waarvan 29 aug, na een korte waarneming van een voorbijvliegende vogel in de

Hop, Linden, 30 aug. '06

Foto: Harvey van Diek

Ooijpolder, dezelfde dag nog een tweede bekend werd, die zich al sinds 26 aug in een tuin aan de Eindsestraat in Linden bevond. Tientallen vogelaars konden na bekendmaking van deze waarneming tot 1 sept de vogel bekijken. Naast een **Draaihals** op 11 sep in de Klompenwaard, waren er ringvangsten op 10 én 16 sept in de Ooijpolder. Leuke aantallen **Boomleeuweriken** kwamen over het Maldens Vlak, met 33 op 5 okt, 40 op 8 okt en 80 op 12 okt. Een **Oeverzwaluw** vloog hier 9 sept nog over. Een in Nederland zeldzame variatie van de **Boerenzwaluw** met een diep oranje onderzijde vloog 1 aug tussen Boerenzwaluwen bij Milsbeek. Twee Boerenzwaluwen trokken 14 okt nog langs de Ooijse Graaf. Een **Huiszwaluw** passeerde 7 okt de Paardenwei. Een **Grote Pieper** werd 24 sept 's ochtends een paar keer opgestoten op het Maldens Vlak en trok op met een adulte **Duinpieper**, waarmee de telpost ook behoorlijk werd getrakteerd. Ze waren vaak kortere of langere tijd aanwezig en lieten zich soms mooi bekijken. Ze werden gezien op 19, 20 en 23 aug, en op 6, 13, 23, 24, 25, 26 en 28 september. Daarnaast trokken 24 en 29 aug Duinpiepers over de Stadswaard en bij Oortjeshekken in de Ooijpolder. Op 17 sept verbleef er één op een zandig terrein bij KBP-plas 8. Late **Boompiepers** vlogen 8 en 12 okt over de trektelpost, terwijl 12 okt de eerste **Waterpieper** bij de Bisonbaai werd gemeld. Een groep van ongeveer 25 **Gele Kwikstaarten**, zat 11 en 12 sep nog bij Persingen in de Ooij, terwijl trekkers 8 okt over de telpost en 11 okt over Landhorst kwamen. In de Erlecomse Waard zat 17 mei nog een **Noordse Kwikstaart**. Telkens zes **Grote Gele Kwikstaarten** trokken 13, 24 en 30 sept. over de telpost. Een adulte en juveniele **Blauwborst** foerageerden 22 aug op het schiereiland in de Oude Waal, 6 sept werd er één geringd in de Ooijpolder. Ook dit jaar

heeft de 'oranjegesterde' **Blauwborst** weer in de Ooijpolder gebroed. Tot welke ondersoort deze vogel nu precies hoort is nog steeds niet nader bepaald. Een opleving van zingende **Zwarte Roodstaarten** in oktober werd onder meer in de binnenstad van Nijmegen vastgesteld. Bij Groesbeek zat 3 okt een **Gekraagde Roodstaart**, een dag later werd bij Linden een vogel gezien. Interessant is het mannetje **Paapje** die eerst 22

Paapje, Paardenwei, 25 april '06

Foto: Peter Hoppenbrouwers

mei met voedsel op een draad in de Erlecomse Waard werd gezien en 20 juni op deze locatie volop zat te zingen. Paapjes op trek werden 20 aug gezien bij Tiengeboden (zes), 22 aug drie langs de Persingensestraat in de Ooij, 23 aug vijf bij Keent, 26 aug zes bij de Teerse Sluispolder, 28 aug vijf bij Tiengeboden, 6 sept drie langs de Persingensestraat en drie langs de Leuthsestraat, 10 sept vijf bij Tiengeboden, 11 september vier langs de Persingensestraat en vier in de Ooijsche Graaf, 12 sept vier langs de Leuthsestraat, 15 sept vijf bij Oosterhout, 17 sept vier in het Wezelse Veld, en 30 sept één in de Winssensche uiterwaard. Verscheidene groepjes **Tapuiten** werden weer op trek op akkers, ruigtes en zandige vlaktes in ons werkgebied gezien. Laatste vogels zaten 4 okt op het dak van de kijkhut bij KBP-plas 5 en op 5 okt in de Erlecomse Waard. Naast een vrouw en twee man **Beflijster** 7 okt op de Paardenwei in de Ooijpolder, lijkt het succes van vorig jaar zich te herhalen op het Maldens Vlak. De eerste trekkers werden hier gezien op 8 en 11 (één) en 12 okt (zeven). In Salmorth(BRD) werden twee nesten gevonden van de **Kramsvogel**, mogelijk was er nog een derde broedgeval. Een vogel met voer werd 3 juni eenmalig gezien aan de westkant van de Oude Waal in de Ooij. De eerste drie trekkers vlogen 5 okt langs de Duivelswaai bij Weurt. De eerste **Koperwieken** vlogen 24 sept ons werkgebied binnen en werden boven Malden en de trektelpost opgemerkt. Het duurde tot vijf okt voor grotere groepen volgden. De **Grote Lijsters** van de telpost namen tijdens de teldagen weer gestaag in aantal toe en op negen sept werd een voorlopig maximum van 60 bereikt. Een **Sprinkhaanzanger** werd 19 sept nog geringd in de Ooijpolder. Twee **Rietzangers** werden 5 mei bij Doornenburg gemeld en in de Millingerwaard zat er één op 29 mei en 6 juli. Op het schiereiland in de Oude Waal werden foeragerende vogels gezien op 21 juli, 16 en 20 aug. Naast

ringvangsten op 29 juli (2ex), 27 aug (1ex) en 6 sept (1ex) mag het ongekende aantal van veertien geringde vogels op 13 aug niet onvermeld blijven. Eveneens een voor de Ooijse ringlocatie ongekennd hoog aantal van 58 **Kleine Karekieten** werd 10 sept geringd. Een **Spotvogel** werd 13 aug gezien bij de Duivelswaai bij Weurt. Bij Linden werd 10 sept nog een **Braamsluiper** gezien, een dag later zat er bij KBP-plas 5 nog één. In de Afferdense en Deestse Waarden zat 3 sept nog een **Grasmus**. Zeven **Tuinfluiters** werden 6 aug geringd in de Ooijpolder, 9 aug zat een vogel bij Kekerdome. Van de zomer kwamen **Fluiter**-meldingen uit de Millingerwaard op 29 mei, dezelfde dag drie bij Tongelaar en op 4 juni twee mannetjes in het Reichswald. Zowel 5 als 20 juni werd op de Duivelsberg een mannetje gehoord, die halverwege zijn zang overging op een perfecte Bergfluiterzang. Een **Fitis** zat 9 okt nog op de Paardenwei in de Ooijpolder. Ook dit jaar dook weer een afwijkende of een hybride **Tjiftjaf x Fitis** op en wel 17 mei in een bosje tussen Het Meer en het Wylerbergmeer bij Beek. De zang begon als Tjiftjaf en eindigde als Fitis, maar ook enkele pure zangstrofes van één van beide soorten werd ten gehore gebracht. **Grauwe Vliegenvangers** werden 10 sept zowel in de Millingerwaard als op het Maldens Vlak nog gezien. Een laatste **Bonte Vliegenvanger** verbleef 3 sept in de Beuningense Waarden. Als het de tweede **Glanskop**-waarneming van Fred Hustings in 30 jaar in een dennenbos op de Bergerheide is, dan is de vogel van 5 aug zéker vermeldenswaardig. Nadat een paar **Buidelmees** vanaf begin juni in de Groenlanden te volgen was bij de bouw van hun nest, hebben onverlaten rond 19 juni het nest weggeknipt. Op 10 juni werd een vogel bij Tiengeboden buitendijks gehoord, maar dit

Putter, Kekerdome, 23 jan'06 Berend Voslamber

kan één van de Groenlandenvogels zijn geweest zijn. Veertien waarnemingen met zeventien **Wielewalen** werden door-gegeven, voornamelijk uit de Maasduinenrand, de Ooijpolder en Tongelaar. Onverwachts is de adulte man **Grauwe Klauwier** die 24 juni tijdens een inventarisatie opgemerkt werd in de Groenlanden. Bij de Gebrande Kamp zat 28 juli niet alleen een Koereiger, ook een vrouwtje Grauwe Klauwier verbleef in het gebied tot 30 juli. Een richting NW trekkende **Klapekster** werd 8 okt opgemerkt op het Maldens Vlak, op 11 okt valt hier van hoog een vogel in. Twee **Raven** werden 28 mei gemeld in de Ambtswaard in de Bemmelse Polder. Een mannetje **Keep** zong 5 juni op de Duivelsberg en vanaf 25 sept kwamen de eerste Kepen weer over de telpost, evenals een **Europese Kanarie** op 11 en 15 okt. Groepen **Groenlingen** zaten 23 sept bij de Teerse Sluispolder (50ex), 3 okt in de Millingerwaard (44ex) en 9 okt bij de Duivelswaai bij Weurt (45ex). Grotere groepen **Putters** vlogen rond op 12 en 15 sept (resp. 175 en 112ex) in de Bemmelse Polder, 12 sept in de Klompenwaard (70ex) en 24 sept bij de Kaliwaal (130ex). **Sijzen** vlogen 11 en 29 juni over Nijmegen, vanaf juli

namen de waarnemingen en aantallen zeer langzaam toe, maar vergeleken met vorig jaar is het rustig, 27 trekkers op 14 okt was een eerste uitschieter. Hogere aantallen **Kneu** zaten 8 aug bij De Hoeven bij Tongelaar (100ex), 16 aug in de Afferdense en Deestse Waarden (120ex) en 2 sept bij het Beugens Vilt (50ex). **Barmsijzen** zijn ook nog schaars, met enkelingen 5 sept over het Weezenhof in Nijmegen en Heumensoord, 9 sept over Heumensoord, 9 okt weer over het Weezenhof, één over de telpost 11 okt en vier die dag over zowel de Millingerwaard als over de Heemtuintuin in Malden en 12 okt weer twee vogels over het Maldens Vlak. De gehele nazomer werden alleen rond Heumensoord kleine, vaak zwervende, groepjes **Kruisbekken** gemeld. Na de eerste week van okt nemen de aantallen onder meer over de trektelpost weer iets toe, alleen de acht vogels van 23 juli in het Reichswald is de enige melding buiten dit gebied. Een vroege **Noordse Goudvink** vloog 3 okt over de Heemtuintuin in Malden. Op 5, 8 en 11 okt trokken respectievelijk zes, twaalf en negen **Appelvinken** over het Maldens Vlak. Bij het Driessensven op de Bergerheide hing 18 aug een **Ortolaan** rond. Een dag later vertrokken 's morgens drie vogels van het Maldens Vlak en 9 sept vloog er hier één over. Ten slotte was het Maldens Vlak op 7 okt goed voor een trekkende **Grauwe Gors** tussen een groep Veldleeuweriken, laag over de startbaan.

Exoten

Een **Dwerggans** zat 6 aug bij Beugen-Haart en een geringd exemplaar werd op 24 okt. gefotografeerd in de

Dwerggans, Erl. Waard, 24 okt. '06 B. Voslamber

Erlcomse Waard. Een

Hottentottaling zat op 9 juni bij Eimeren en de

Chileense Smient zat

tot 12 okt nog steeds bij

Cuijk. Een vreemde Smient (mogelijk een kruising) zat

op 4 oktober op de Erl. Waard. Een **Halsbandparkiet**

was 14 aug kortstondig aanwezig in de wijk Hazenkamp

in Nijmegen, een witte

Valkparkiet vloog 1 sept over bij Ubbergen. Twee **Agapornissen spec.** hingen rond in het dorpje Ooij op 22 juni. **Blauwe Pauwen** werden gemeld op 22 mei op de Kwakkenberg en 16 juli in de Lentse Waard en twee paar **Lachduif** verblijven al enige tijd in de Millingerwaard. Een **Zebravink** verbleef 10 sept bij plas 7 bij de KBP.

Afwijkende Smient, E.W., 4 okt. B. Voslamber

Agapornis spec. 22 juni '06 Harvey van Diek

Vogelcursus voor beginnende vogelaars

in samenwerking met IVN Rijk van Nijmegen

Veel mensen willen graag meer weten over vogels en vogels kijken. Om in die behoefte te voorzien geeft het IVN Rijk van Nijmegen in 2007 een vogelcursus voor beginnende vogelaars. De IVN-werkgroepen Interne Bijscholing en Publiekscursussen doen dat in samenwerking met Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o. en Weidevogelbescherming. De cursus is voor leden van het IVN en voor niet-IVNers.

In vijf theorieavonden en vijf praktijkdagen komen een aantal algemene zaken aan bod, zoals: zang, gedrag, broedzorg en de Rode Lijst. Het tweede deel van iedere avond gaat over vogels in het gebied waar de zaterdag daarop de excursie plaatsvindt. Ook afzonderlijke vogels worden dan besproken. In het najaar wordt aandacht besteed aan de vogeltrek.

De cursusavonden worden gehouden in Saturnus, het ruimtevaart- en sterrenkundecentrum, Krekelstraat 10 Nijmegen, van 20.00 – 22.00 uur, op de volgende **donderdagdagen**:

8 februari, 29 maart, 19 april, 10 mei en 11 oktober.

De excursies zijn van 09.30 – 12.30 uur, op de volgende **zaterdagdagen**:

10 februari, 31 maart, 21 april, 12 mei en 13 oktober

De excursies op zaterdag vinden steeds plaats in een ander natuurgebied: de Ooijpolder, Duivelsberg, Bemmelerwaard, Millingerwaard en de Mulderskop.

Kosten: € 25.- voor leden van het IVN, € 35.- voor niet-leden van het IVN, te voldoen op de eerste cursusavond. Maximaal kunnen 30 personen aan deze cursus deelnemen. Opgave bij Wim Moll, e-mail: w.moll@wanadoo.nl, of tel: 024 397 4353.

Activiteiten en excursies

December 2006

23 december: Opening expositie van de winnende foto's van de VWG-fotowedstrijd in het Wilderniscafé, vanaf 16.00 uur.

Januari 2007

13 januari: Maandelijks Grote Zilverreigertelling, voor deelname en informatie, mail of bel Remco Wester, 06-22401525 of remcovwgnijmegen@hotmail.com

7, 14, 21, 28 januari: Ganzenexcursie Natuurmuseum Nijmegen 12.30 - 15.30 uur meer info en opgave hiervoor bij het Natuurmuseum 024-3297070

Februari 2007

17 februari: Maandelijks Grote Zilverreigertelling, voor deelname en informatie, mail of bel Remco Wester, 06-22401525 of remcovwgnijmegen@hotmail.com

4, 11, 18, 25 februari: Ganzenexcursie Natuurmuseum Nijmegen 12.30 - 15.30 uur meer info en opgave hiervoor bij het Natuurmuseum 024-3297070

Maart 2007

11 maart: Excursie 'op zoek naar de vroege voorjaarsgasten' Dit is een fietsexcursie, vertrek 9.00 uur vanaf het Hollands-Duits gemaal in de Ooijpolder.

29 maart: ALV Algemene ledenvergadering in wijkcentrum Burghardt. Aanvang 20.00 uur

Mei 2007

5 mei: Big Day VWG Nijmegen, meer info en opgave bij Remco Wester 06-22401525 of remco@vogelwerkgroepnijmegen.nl

10 - 14 mei: Amelandkamp Vogelwerkgroep, opgeven bij Peter Hoppenbrouwers, 024-3234751 of peter.hoppenbrouwers@planet.nl

Notulen ALV VWG Rijk van Nijmegen e.o. 19 oktober 2006

Aanwezig: Frank Willems (vz), Erik van Dijk (pm), Remco Wester (a.l.), Peter Hoppenbrouwers (sec. en notulist), Harvey van Diek, Menno Hornman, TwanTeunissen, Hans van Ooijen, Marcel Bingley, Jos van Oostveen, Nico van der Poel, Paul Gnodde, Bram Aarts, Pauline van Marle, Frans Jacobs.
Afwezig met kennisgeving: Kell Eradus, Arie van Dijk, Peter Egelmeers

1. Notulen 23 maart 2006

- Paul Gnodde is niet verhuisd.
- Het bestuur bestaat nu uit 4 personen, gestreefd wordt naar 5 personen.
- Twan: zijn de recente bestuurswijzigingen al doorgegeven aan KvKoophandel?
Peter H: Ja, onlangs gedaan.
- Digiscoopexcursie is niet doorgedaan, Peter Hoppenbrouwers komt binnenkort met een dag.
- Twan: graag de bronvermeldingen (namen) bij activiteiten.

2. Mededelingen bestuur/ingekomen stukken

Website: het onderhoud hiervan gaat van Erik van Dijk naar Peter Hoppenbrouwers.

SOVON-dag: gezamenlijke stand met waarneming.nl. Dit vanwege problemen met bemensing van stand vwg.

Mededelingen van de vogelwerkgroep geschiedt via de mailcirkel 'mourik' en papieren Mourik.

3. Financiële zaken

Niet betalende leden: momenteel zo'n 40 leden, krijgen een 'gele kaart' mee in de komende Mourik.

Webruimte is uitgebreid, en kost nu i.p.v. 60, 100 euro per jaar. Een bijkomend voordeel is dat er nu meer emailadressen ten behoeve van de vwg erbij kunnen worden gezet.

Misschien dat er ook een pdf.versie van het boek Vogels in het Land van Cuijk erop gezet kan worden. Nu wordt bekeken of we per 1 december 2007 naar een andere serverprovider over kunnen gaan, namelijk natuurinformatie.nl.

4. Overige

Jaarsoort 2006 de Zwarte Roodstaart: Menno: kan er nog niet veel over melden, waarnemingen hierover komen nog binnen via waarneming.nl. aantal waarnemingen zijn gering, 108-213x binnen de geldige waarnemingsgrens, een verslag hierover volgt in de komende Mourik. In het Land van Cuijk heeft Kell naar de jaarsoort gekeken. Wellicht kan Frank Majoor die de coördinator van de Gelderse poorttellers is, voor aanvullende waarnemingen/territoria zorgen.

Jaarsoort 2007 – de Steenuil, Frans Jacobs (STONE, www.steenuil.nl) is vanavond bij ons om ons bij te praten over deze mooie soort. Het bestuur zou dit soort graag als nieuw jaarsoort willen voor het komend jaar, de ALV gaat hiermee akkoord. Op waarneming.nl kan binnenkort heel precies een locatie worden doorgegeven, namelijk via google.earth. Marcel Bingley en Remco Wester gaan dit in goede banen leiden. Vraag van Nico: zou Arnhem ook hiermee willen meedoen?

Cursussen

- Begin volgend jaar start een beginnerscursus, georganiseerd door IVN en de VWG. De VWG concentreert zich vooral op het excursiegedeelte. Meer info binnenkort op de website, [mourikcirkel](http://mourikcirkel.nl) en papieren mourik.
- Voor leden die meer willen weten over vogels inventariseren is er volgend jaar de mogelijkheid een keer mee te lopen tijdens een inventarisatieronde (géén cursus!). Geïnteresseerden kunnen mailen naar info@vogelwerkgroepnijmegen.nl. of bellen met Peter Hoppenbrouwers.

Waarnemingen

Op waarneming.nl komt binnenkort een nieuw invoerscherm, je kunt daar sneller en preciezer een waarneming plaatsen.

Een deel van het archief van oude waarnemingen heeft (nog) niet de toestemming van de waarnemers, het betreft een 25.000 waarnemingen van deze mensen. Deze waarnemers reageren niet op de email, die vaak van provider verandert, waarin gevraagd wordt wat en hoe er voornemens met deze waarneming gedaan wordt. De waarnemingen zijn eigendom van de VWG, zijn overgedragen/doorgegeven aan het VWG-archief. In de statuten is hier niets over te vinden.

Twan: de namen van de waarnemers die niet in het publiekelijke archief willen, kunnen die waarnemingen dan zonder naam erin komen.

Erik: is van mening dat naamloze waarnemingen er niet in kunnen staan, anders kun je niet een waarneming checken.

Besloten wordt dat er geprobeerd wordt de waarnemingen zonder naam te plaatsen, mits technisch mogelijk (dus niet in opmerkingenveld). Als dat niet (eenvoudig) te realiseren is, dan alsnog met naam.

Een meerderheid van de ALV is voor plaatsing met naam.

Inventarisaties/tellingen

- Gelderse Poort: loopt goed, voor verslag zie Mourik 2006-2, dit jaar was een jaar van broedverdachte zwarte wouwen. Voor zeldzame soorten wellicht nestbescherming (cameratoezicht) om eieren/jongenuithalers te grijpen.

- Ketelwoud en Stuwwal: t.z.t. naar Remco.
 - Inventarisatie Duitsland, het grensgebied wordt al gedekt, is erg grootschalig van opzet, geïnteresseerden kunnen zich melden bij Stefan Sudmann of Frank Willems.
 - Riviertellingen: de VWG telt langs Waal en Maas, voor wie hierin interesse heeft, info bij Peter Hoppenbrouwers.
 - Steltloperstellingen: voor wie hierin interesse heeft, info bij Peter Hoppenbrouwers.
 - Woensdagavondexcursies Ooijpolder : Paul Gnodde gaat er wederom voor, meer info volgt.
 - Mourik: Mag de kaft in kleur? Meerderheid van de ALV is voor. Hiervoor is wel een kleine lidmaatschapsverhoging nodig. Te regelen in voorjaars-ALV.
 - Fotowedstrijd: na 1 november kan er gestemd worden, zie website.
- Goed kijken naar kosten te drukken foto's die komen te hangen in het Wilderniscafé.
- Ruimtelijke Ordening: er wordt flink gekapt in de Ooijpolder. Twan: SBB wil graag weten of zij het zo goed doen in onze ogen? Frank belt Theo Weijers hierover.

5. Rondvraag

Pauline van Marle stelt zich voor: ze houdt zich bezig met fotografie, de Steenuil is haar favoriete soort.

Paul: hoe staat het met de respons op borrel in Dobbelmanklooster? Remco: prima, veel aanmeldingen.

Remco: hij komt nog terug op peiling die hij gedaan heeft onder leden van de VWG.

Peter: 26 november staat excursie Zeeland op programma, chauffeurs meer dan welkom....

Hierna volgde nog een interessante lezing over de Steenuil in de Betuwe en Rijk van Nijmegen door Frans Jacobs (STONE).

